

SPIS TREŚCI

	Str.
PRZEDMOWA	5
PODSTAWY GEOGRAFICZNE	9
I. BRYTANIA STAROŻYTNA	
Najazdy Iberów i Celtów	14
Okres rzymski	18
II. OKRES ANGLOSASKI (V–XI w.)	
Formowanie się państw szczepowych i chrystianizacja	26
Stosunki społeczno-gospodarcze	33
Ustrój polityczny	38
Kultura	42
Początki najazdów duńskich i wzrost Wessexu	48
Czasy Alfreda Wielkiego i jego następców	52
Wpływ najazdów duńskich na cywilizację angielską	55
Anglia na przełomie X i XI w.	58
III. ANGLIA POD DYNASTIĄ NORMANDZKĄ (1066–1154)	
Rządy Wilhelma I i jego synów	62
Anarchia feudalna za Matyldy i Stefana	69
Stosunki społeczno-gospodarcze na przełomie XI i XII w.	70
Ustrój polityczny i administracja	74
Kultura	76
IV. PIERWSI PLANTAGENECI (1154–1272)	
Ekspansja angielska za Henryka II	80
Reformy wewnętrzne Henryka II. Konflikt z kościołem	84
Ryszard I Lwie Serce	90
Rządy Jana bez Ziemi. <i>Wielka Karta Swobód</i> z 1215 r.	92
Henryk III i początki Parlamentu angielskiego	96

Stosunki społeczno-gospodarcze	100
Kultura	103

V. ANGLIA POD KONIEC ŚREDNIOWIECZA (XIV i XV w.)

Czasy Edwarda I i Edwarda II	113
Początki wojny stuletniej	119
Wieś angielska w XIV w.	123
Ideologia antyfeudalna w Anglii w XIV w.	124
Powstanie chłopskie w 1381 r.	126
Wieś angielska w XV w.	129
Miasta i handel	132
Sukiennictwo angielskie w XIV i XV w.	136
Tendencje oligarchiczne w miastach w XIV i XV w.	140
Schyłek wojny stuletniej	142
Wojna Białej i Czerwonej Róży (1455–1485)	144
Kultura angielska w XIV i XV w.	146

VI. MONARCHIA PIERWSZYCH TUDORÓW (1485–1588)

Umocnienie monarchii angielskiej na przełomie XV i XVI w.	153
Przemiany społeczno-gospodarcze	160
Kultura Anglii w początkach Renesansu	165
Przesłanki ideologiczne reformacji w Anglii	171
Kościół w przededniu reformacji w Anglii	174
Schizma Henryka VIII	177
Reformacja Edwarda VI i kontrreformacja Marii Tudor	183

VII. EPOKA ELŻBIETAŃSKA (1558–1603)

Polityka wewnętrzna Anglii za Elżbiety I	189
Elżbieta I i Maria Stuart	196
Rozwój handlu i kupiectwa angielskiego	202
Walka Anglii z Hiszpanią	210
Uniwersytety i nauka	216
Literatura i teatr w Anglii Szekspira	222

VIII. ANGLIA W EPOCE REWOLUCJI BURŻUAZYJNEJ (1603–1660)

Początki Stuartów. Czasy Jakuba I (1603–1625)	227
Polityka wewnętrzna Karola I. Wzrost opozycji w Anglii w przededniu rewolucji (1625–1640)	231
Polityka zagraniczna Anglii za pierwszych Stuartów	237
Początki kolonializmu angielskiego	241
Spółeczne przesłanki rewolucji angielskiej	245
Długi Parlament i początek rewolucji (1640–1646)	250
Rozłam w obozie Parlamentu. Dalszy ciąg wojny domowej i egzekucja Karola I (1646–1649)	258

Republika angielska (1649–1654)	264
Protektorat Cromwella (1654–1658)	269
Kultura Anglii w XVII w.	274
IX. OD RESTAURACJI STUARTÓW DO REWOLUCJI AMERYKAŃSKIEJ (1660–1774)	
Restauracja Stuartów. Czasy Karola II (1660–1685)	283
Jakub II i przewrót 1688 r. (1685–1688)	290
Czasy Wilhelma III i Anny (1689–1714)	293
Wewnętrzne stosunki w Anglii pod rządami wigów (1714–1760)	298
Polityka zagraniczna Anglii za Jerzego I i Jerzego II (1714–1760)	303
Kultura Anglii w epoce Oświecenia	307
X. WIELKA BRYTANIA W DOBIE REWOLUCJI AMERYKAŃSKIEJ I FRANCUSKIEJ ORAZ WOJEN NAPOLEOŃSKICH (1760–1815)	
Początki rewolucji przemysłowej	314
Kryzys parlamentaryzmu angielskiego pod koniec XVIII w.	320
Wielka Brytania wobec rewolucji amerykańskiej i rewolucji we Francji	324
Udział Wielkiej Brytanii w wojnach epoki napoleońskiej	330
Kwestie społeczne. Sprawa Irlandii na przełomie XVIII i XIX w.	336
Literatura angielska w okresie romantyzmu	340
Nauka i sztuka	344
XI. WIELKA BRYTANIA W LATACH (1815–1850)	
Rozwój ekonomiczny	349
Polityka zagraniczna i ekspansja kolonialna	356
Walka o reformę wyborczą i konflikty społeczne	360
Reforma wyborcza 1832 r. Ruch czartystów	368
XII. ERA ŚREDNIOWIKTORIAŃSKA (1851–1874)	
Kraj i jego gospodarka	374
Struktura społeczna	377
System polityczny. Parlament, partie, rząd	381
Ruch robotniczy i walka o reformę wyborczą	385
Walka Irlandii o niepodległość	390
Polityka zagraniczna i kolonialna	392
Oświata i nauka	397
Literatura i sztuka. Sprawy religijne	406
XIII. ANGLIA NA PRZEŁOMIE XIX i XX w. (1875–1914)	
Początki kryzysu w ekonomice angielskiej	414
Polityka wewnętrzna i konflikty społeczne	418
Wzrost brytyjskiej ekspansji kolonialnej	424
Kwestia irlandzka	429

XIV. OD PIERWSZEJ DO DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ (1914–1945)

Polityka zagraniczna Wielkiej Brytanii w przededniu I wojny światowej	433
Wielka Brytania w czasie I wojny światowej (1914–1918)	436
Pierwsze dziesięciolecie międzywojenne (1919–1929)	444
Od wielkiego kryzysu do II wojny światowej (1929–1939)	451
Udział Anglii w II wojnie światowej (1939–1945)	459
Literatura, sztuka i nauka angielska w pierwszej połowie XX w.	471
WAŻNIEJSZE WYDARZENIA PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ (1945–1974)	482
WSKAZÓWKI BIBLIOGRAFICZNE	514
TABLICE GENEALOGICZNE WŁADCÓW ANGLII	526
RZĄDY, PREMIERZY I MINISTROWIE SPRAW ZAGRANICZNYCH ANGLII W LATACH 1782–1945.	533
INDEKS NAZWISK	535
INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH	566
SPIS ILUSTRACJI	576
SPIS MAP	578

INDEKS NAZWISK

W indeksie zastosowano następujące skróty: abp — arcybiskup, amer. — amerykański, ang. — angielski, austr. — austriacki, bp — biskup, bryt. — brytyjski, c. — córka, ces. — cesarz, fr. — francuski, gen. — generał, gr. — grecki, hiszp. — hiszpański, hol. — holenderski, irl. — irlandzki, kr. — król, królowa, ks. — książę, księżna, m. — matka, min. — minister, niem. — niemiecki, o. — ojciec, pol. — polski, port. — portugalski, radz. — radziecki, rz. — rzymski, szk. — szkocki, szw. — szwajcarski, wł. — włoski, właśc. — właściwie, współcz. — współczesny, ż. — żona. Daty w nawiasach oznaczają okres życia, daty bez nawiasów czas sprawowania funkcji lub władzy

Abelard Piotr (1079–1142), fr. teolog i filozof, przedstawiciel nominalizmu 106

Acton John Emerich Edward (1834–1902), ang. historyk 406

Adam Robert (1728–1792), ang. architekt 312, 347

Addington Henry (1757–1844), ang. polityk, premier w l. 1801–1804 332

Addison Joseph (1672–1719), ang. dziennikarz, dramaturg, wydawca czasopisma „The Spectator” od 1711 r. 298, 312

Adenauer Konrad (1876–1967), niem. polityk, kanclerz RFN w l. 1949–1963 488

Aelle (zm. ok. 514), władca południowych Sasów w l. 477–491, założyciel królestwa Sussex 27

Agricola Julius Gnaeus (37–93), rz. gen., gubernator Brytanii 19, 20

Aidan św. (zm. 651), mnich, wprowadził chrześcijaństwo w Northumbrii 31

Alba Fernando Alvarez ks. Toledo (1508–1582), hiszp. namiestnik Niderlandów w l. 1567–1573 200

Albanus (zm. 304), rz. żołnierz, pierwszy męczennik chrześcijański w Anglii 24

Aldhelm (ok. 650–709), bp i założyciel szkoły w Sherborne 44

Aldington Richard (ur. 1892), ang. poeta, prozaik, tłumacz 475, 476

Aleksander I (1777–1825), car rosyjski od 1801 r., inicjator Świętego Przysięgi 336

Aleksander III (1241–1286), kr. Szkocji 116

Alexander Harold Rupert (ur. 1891), ang. marszałek, dowódca sił brytyjskich na Bliskim Wschodzie, min. obrony w l. 1952–1954 468, 469, 470

Alexander William (1580–1640), ang. poeta i polityk, par Szkocji, kolonizator Nowej Szkocji i Nowego Brunswiku 243

Aleksandra, ks. Kentu 512

Alfred Wielki (849–899), kr. Anglii od 871 r., autor zbioru praw 32, 35, 39, 51–54, 59

Alkuin (735–804), kierownik szkoły katedralnej w Yorku, jeden z twórców renesansu karolińskiego 44

- Angelis H. (XIX w.), malarz 394
- Anna (1655–1714), c. Jakuba II, kr. Anglii, ostatnia z dynastii Stuartów 293–298, 300, 310, 312
- Anna ks. Kliwii (1515–1557), c. Jana ks. Clèves, ż. Henryka VIII od 1540 r. 184
- Anna (ur. 1952), c. Elżbiety II 510
- Anzelm (1033–1109), abp Canterbury 67, 68, 77
- Argyll Archibald Campbell (1598–1661), przywódca powstania w Szkocji, święty przez Karola II 290
- Ariosto Lodovico (1474–1533), wł. poeta renesansowy 222
- Arkwright Richard (1732–1792), ang. konstruktor wodnej maszyny tkackiej 315
- Arlington Henry Bennet (1618–1685), ang. min., członek „Cabalu” 287
- Armagnac, hrabiowie 143
- Armitage Kenneth (ur. 1916), ang. rzeźbiarz abstrakcjonista 478
- Arnold Matthew (1822–1888), ang. poeta, krytyk literacki 408, 409
- Arnold Thomas (1795–1842), ang. reformator szkolnictwa, dyrektor szkoły w Rugby 398, 400
- Artur, legendarny kr. Brytów 27, 108
- Artur Tudor ks. de Galles (1486–1502), s. Henryka VII, pierwszy mąż Katarzyny Aragońskiej 155, 179
- Arundel Thomas Howard (1586–1646), ang. gen. i dyplomata, kolekcjoner dzieł sztuki 281
- Arystoteles (384–322 p.n.e.), gr. filozof, nauczyciel Karola Wielkiego 104, 275
- Ascham Roger (1515–1568), ang. autor traktatów pedagogicznych i popularyzator literatury klasycznej 222
- Ashley Anthony hr. Shaftesbury (1671–1713), ang. filozof, min. 287
- Ashley Maurice Percy (ur. 1907), ang. historyk, wydawca i dziennikarz 515
- Asquit Herbert Henry (1858–1928), ang. min. skarbu i spraw wewnętrznych, premier w l. 1908–1916 423, 432, 439, 440, 449
- Asser (X w.), walijski mnich, bp Sherborne, biograf Alfreda Wielkiego 53
- Athelstan (895–939), kr. Wessexu od 924 r., zwycięzca Duńczyków w 937 r. 54, 55
- Attlee Clement Richard (1883–1967), przywódca Partii Pracy w l. 1935–1955, wicepremier w l. 1940–1945, premier w l. 1945–1951 482, 486
- Auchinleck Claude John Eyre (ur. 1884), ang. marszałek, dowódca w Norwegii i w Afryce w II wojnie światowej 468
- Auden Wystan Hugh (ur. 1907), ang. poeta i dramaturg 477
- Augustyn św. (zm. 604), misjonarz Anglii w 597 r., pierwszy abp Canterbury 28, 30, 37, 43
- Austen Jane (1775–1817), ang. powieściopisarka 341
- Aveling Edward (1851–1898), ang. tłumacz dzieł Marksa i Engelsa, założyciel Ligi Socjalistycznej 421
- Aveling Eleonora (1855–1898), c. Karola Marksa, współzałożycielka Ligi Socjalistycznej 421
- Babington Anthony (1561–1586), ang. przywódca spisku przeciwko Elżbiecie I w 1586 r. 202
- Babiński W., historyk 524
- Bacon Francis z Verulam (1561–1626), ang. filozof, pisarz, mąż stanu i kanclerz, twórca naukowej indukcji 194, 218, 230, 275, 307
- Bacon Nicholas (1510–1579), ang. polityk, doradca Elżbiety I 194
- Bacon Roger (ok. 1214 – ok. 1294), ang. przyrodnik, filozof i alchemik 103–105, 148, 219
- Bain Alexander (1818–1903), szk. psycholog i filozof agnostyk 404
- Baldwin Stanley (1867–1947), ang. min. handlu w l. 1921–1922, min. skarbu w l. 1922–1923, premier w latach 1923–1929, 1935–1937 449–452, 454
- Balfour Arthur James (1848–1930), min. do spraw Irlandii w l. 1887–1891,

- premier w l. 1902–1905 402, 430, 436, 448
- Ball John (zm. 1381), ang. kaznodzieja, ideolog powstania chłopskiego w 1381 r. 125–128
- Balliol John (1249–1315), władca Szkocji od 1292 r., kr. Szkocji od 1294 r. 116, 117
- Baltimore Cecil Calvert (1605–1675), ang. kolonizator Marylandu i Nowej Fundlandii 243
- Banaszczyk Eugeniusz, pol. pisarz współcz. 524
- Barbag Józef, współcz. pol. geograf 525
- Barber A., ang. kanclerz skarbu 504
- Barbirolli John (ur. 1899), ang. dyrygent 479
- Barkla Charles Glover (1877–1944), ang. fizyk, laureat nagrody Nobla w 1917 r. 480
- Barret-Browning Elizabeth (1806–1861), ang. poetka liryczna 408
- Barry Charles (1795–1860), ang. architekt 409
- Batowski Henryk, pol. historyk współcz. 523, 524
- Bax Arnold (1883–1953), ang. kompozytor muzyki symfonicznej 479
- Beaconsfield hr. zob. Disraeli Benjamin
- Beales Edmond (1803–1881), ang. adwokat radykalny, przewodniczący Ligi Reformy 388
- Beaumont Francis (1584–1616), ang. dramaturg 226
- Becket Tomasz św. (ok. 1118–1170), abp Canterbury, kanclerz Anglii, zamordowany z rozkazu Henryka II 88, 89, 103, 106
- Beckford William (1759–1844), ang. pisarz i polityk 341
- Beda (673–735), mnich, pierwszy kronikarz ang. 27, 32, 36, 44, 54, 77
- Bedford John Plantagenet (1389–1435), ang. mąż stanu i regent Francji 143
- Beecham Thomas (1879–1961), ang. dyrygent, założyciel Filharmonii Londyńskiej 479
- Bell Andrew (1753–1832), szk. nauczyciel i reformator szkolnictwa 344
- Belloc Hilaire (1870–1953), ang. powieściopisarz pochodzenia francuskiego 473, 474
- Bennett Arnold (1867–1931), ang. powieściopisarz 474
- Bennett William Sterndale (1816–1875), kompozytor, założyciel Towarzystwa Bachowskiego 479
- Bentham Jeremy (1748–1832), ang. prawnik, filozof, ekonomista, twórca utylitaryzmu 362, 363, 365
- Berezowski Maksymilian, pol. dziennikarz współcz., autor popularnych książek o Anglii 524, 525
- Berkeley George (1685–1753), ang. filozof pochodzenia irlandzkiego, twórca idealizmu subiektywnego, prekursor klasycznej ekonomii ang. 307, 308
- Bessemer Henry (1813–1898), ang. inżynier hutnik i wynalazca 414
- Bevin Ernest (1881–1951), ang. polityk, przywódca związków zawodowych, min. pracy w l. 1940–1945, min. spraw zagranicznych w l. 1945–1951 482
- Bilikiewicz Tadeusz, pol. historyk medycyny 520
- Bismarck Otto von (1815–1898), mąż stanu, kanclerz cesarstwa niem. 425
- Black Joseph (1728–1799), ang. chemik, odkrywca dwutlenku węgla 309
- Blake Robert (1599–1657), ang. admirał 271, 273
- Blake William (1757–1827), ang. poeta liryczny, myśliciel, malarz, miedziorytnik 341, 342, 479
- Bliss Arthur (ur. 1891), ang. kompozytor baletów 479
- Bloch C. 521
- Błaszczyszyn Bogusław, pol. współcz. historyk ekonomii 525
- Bodley Thomas (1545–1613), twórca biblioteki w Oksfordzie 280
- Boecjusz Anicius Manlius Severinus (ok. 475–525), rz. mąż stanu i filozof, tłumacz Arystotelesa 54
- Boleyn Anna (1507–1536), ż. Henryka

- VIII, m. Elżbiety I 179, 180, 183, 189
 Bolinbroke Henry Saint John (1678–1751), ang. pisarz i polityk, przywódca torysów, premier 294
 Boniecka Ewa, pol. dziennikarz współcz. 525
 Boniecki Zbigniew, pol. dziennikarz współcz. 525
 Bonifacy św. (Wynfrith z Wessexu, ok. 680–754), apostoł Niemiec i reformator kościoła frankijskiego 44
 Bonington Richard Parkes (1801–1828), ang. malarz pejzażysta i grafik 347
 Booth Catherine (1829–1890) i William (1829–1912), małżeństwo, reorganizatorzy Armii Zbawienia 419
 Borowy Wacław (1890–1950), pol. historyk literatury 517, 518, 520
 Boswell James (1740–1795), sekretarz Samuela Johnsona i autor jego biografii 312
 Bothwell James Hepburn (1536–1578), mąż Marii Stuart 198, 199
 Boudicca, kr. Brytów, przywódca powstania w 60 r. przeciwko Rzymianom 19, 23
 Boulton Adrian C. (ur. 1889), ang. dyrygent 479
 Bowen Elizabeth (ur. 1899), ang. powieściopisarka pochodzenia irl. 478
 Boyle Richard lord Burlington (1693–1753), ang. architekt 312
 Boyle Robert (1627–1691), ang. chemik, autor definicji pierwiastka chemicznego 278, 279
 Bracton Henry (zm. 1286), ang. prawnik 107
 Bradley James (1692–1762), ang. astronom, dyrektor obserwatorium w Greenwich 309
 Bragg William Henry (1862–1942), ang. fizyk, laureat nagrody Nobla w 1915 r. 480
 Bragg William Lawrence (ur. 1890), ang. fizyk, laureat nagrody Nobla w 1915 r. 480
 Brandt Willy (właśc. Herbert Karl Frahm, ur. 1913), polityk, kanclerz RFN w l. 1969–1974 501, 502, 504, 508, 510
 Breżniew Leonid (ur. 1906), radz. polityk, działacz państwowy, sekretarz generalny KC KPZR od 1966 r. 495
 Brian Śmiały (933?–1014), irl. wódz, kr. Munsteru 83
 Briggs M., ang. współcz. historyk gospodarczy 516
 Bright John (1811–1889), ang. polityk radykalny, parlamentarzysta 372, 379, 389
 Britten Benjamin (ur. 1913), ang. kompozytor oper, koncertów i pieśni 479
 Broad Charlie Dunbar (ur. 1887), ang. filozof 481
 Brock Peter, współcz. kanadyjski historyk i sławista 521
 Bromyard John (XIV w.), ang. kaznodzieja, kanclerz uniwersytetu w Cambridge 126
 Brontë Charlotte (1816–1855), ang. powieściopisarka 406
 Brontë Emily Jane (1818–1848), ang. powieściopisarka 406
 Brooke Fulke Greville (1554–1628), przywódca prezbiteriański, poeta 255
 Brooke Rupert (1887–1915), ang. poeta 475
 Brougham Henry (1778–1868), ang. prawnik, mówca, pisarz, polityk, kanclerz 345
 Brown George Alfred (ur. 1914), ang. minister spraw zagranicznych w l. 1964–1969 496, 497, 499
 Browning Robert (1812–1889), ang. poeta wiktoriański 407, 408
 Bruce Robert (1210–1295), kr. Szkocji od 1214 r. 117
 Bucer Martin (1491–1551), niem. kaznodzieja, reformator luteriański 184
 Buchanan George (1506–1582), szk. historyk, nauczyciel Marii Stuart i Jakuba VI 222
 Buckingham George Villiers (1592–1628), dyplomata i lord Admiralicji, faworyt Karola I 230–234, 241

- Buckingham George Villiers (1628–1687), ang. min., faworyt Karola II, twórca „Cabalu” 287
- Buckle Henry Thomas (1821–1862), ang. historyk 404, 405
- Bull John (1562–1628), ang. kompozytor i organista 282, 313
- Bulwer Edward lord Lytton (1803–1873), ang. powieściopisarz 407
- Bułganin Nikołaj (ur. 1895), radz. marszałek, min. obrony w l. 1953–1955, premier w l. 1955–1958 486
- Burbage James (1531–1597), założyciel pierwszego stałego teatru w Londynie w 1576 r. 223
- Burbage Richard (1567–1619), ang. aktor, kierownik trupy, współwłaściciel teatru „The Globe” 223
- Burboni, dynastia 238
- Burgoyne John (1723–1792), ang. gen., dowódca w wojnie z koloniami w Ameryce 326, 327
- Burke Edmund (1729–1797), ang. polityk i publicysta 329, 330, 361
- Burney Fanny (d’Arblay, 1752–1840), ang. powieściopisarka 341
- Burns Robert (1759–1796), szk. poeta 341
- Bute John Stuart (1713–1792), ang. polityk, premier w l. 1762–1763 322
- Butler Reg (ur. 1913), ang. rzeźbiarz 478
- Butler Richard Austen (ur. 1902), ang. min. skarbu w l. 1951–1955, min. spraw wewnętrznych w l. 1959–1960, min. spraw zagranicznych w l. 1963–1968 484, 489, 492
- Byrd William (1543–1623), ang. muzyk 281, 282, 313
- Byron George Gordon (1788–1824), ang. poeta romantyczny, bojownik o wolność Grecji 343, 353
- Cabot John (Giovanni Caboto, 1451–1498), genueński żeglarz w służbie ang., odkrywca Nowej Szkocji 12, 160, 204
- Cabot Sebastian (1470–1555), uczestnik ang. wyprawy do Rosji w 1553 r. 160, 204
- Cade Jack (zm. 1450), przywódca powstania chłopskiego w 1450 r. 131, 132
- Cadwalla, kr. Wessexu w l. 685–688 48
- Caedmon św. (VII/VIII w.), mnich, autor najstarszego poematu anglosaskiego 43
- Callaghan James, ang. kanclerz skarbu, min. spraw zagranicznych, następnie premier 497, 500, 511
- Camden William (1551–1623), ang. historyk epoki elżbietańskiej 221, 222
- Campbell-Bannerman Henry (1836–1908), ang. polityk, premier w l. 1905–1908 423
- Campbell John Rose (ur. 1894), redaktor „Daily Worker” w l. 1949–1959 450
- Campeggio (XVI w.), wł. kardynał, legat papieski 179, 180
- Campion Edmund (1540–1581), ang. jezuita, teolog katolicki, historyk 201
- Canning George (1770–1827), ang. polityk, min. spraw zagranicznych w l. 1822–1827 366, 367
- Caratacus (zm. 54 r. p.n.e.), przywódca Brytów przeciw Rzymowi 19
- Carew Richard (1555–1620), ang. poeta, tłumacz Tassa 280
- Carlisle James Hay (zm. 1636), ang. dyplomata, faworyt Jakuba I i Karola I 243
- Carlyle Thomas (1795–1881), ang. historyk, reprezentant filozoficznego indywidualizmu 405, 406
- Cartwright Edmond (1743–1823), ang. duchowny, poeta, konstruktor mechanicznego warsztatu tkackiego 315
- Cartwright John (1740–1824), założyciel Stowarzyszenia Reformy Parlamentu, autor projektu powszechnego prawa wyborczego 323
- Casement Roger Dawid (1864–1916), dyplomata brytyjski, organizator ochotniczych oddziałów irlandzkich w Niemczech, uczestnik powstania irl. 441
- Cassivellaunus (I w. p.n.e.), kr. Brytów, przeciwnik Cezara w 54 r. p.n.e. 19

- Castlereagh Henry Robert Stewart (1769–1822), ang. min. spraw zagranicznych 334, 335, 366
- Cavendish, ród 379
- Cavendish Frederick Charles (1836–1882), ang. namiestnik Irlandii 431
- Cavendish George (1500?–1561), sekretarz Wolseya i autor jego biografii 221
- Cavendish Henry (1731–1810), angielski chemik i fizyk, odkrywca wodoru 309, 402
- Caxton William (1422–1491), ang. drukarz 147, 166
- Ceawlin (ok. 560–584), kr. Wessexu 28, 48
- Cecil Edward (1572–1638), ang. dowódca floty w 1625 r. 240
- Cecil William, lord Burghley (1520–1598), ang. kierownik polityki zagranicznej za czasów Elżbiety I 190, 191, 194, 200
- Cezar Gajus Julius (100–44 p.n.e.), rz. wódz, dyktator, polityk i pisarz 14, 18–20
- Chadwick James (ur. 1891), ang. fizyk, specjalista od energii jądrowej, laureat nagrody Nobla w 1935 r. 480
- Chadwick Lynn Russell (ur. 1914), ang. rzeźbiarz abstrakcjonista 478
- Chalfont Arthur Gwynne Jones (ur. 1919), ang. polityk, minister do spraw rozbrojenia 496
- Chamberlain Arthur Neville (1869–1940), ang. min. skarbu od 1931 r., premier w l. 1937–1940 452–454, 457–459
- Chamberlain Austen (1863–1937), ang. min. spraw zagranicznych w l. 1924–1929 450
- Chamberlain Joseph (1836–1914), burmistrz Birmingham, organizator Narodowej Ligi Wychowania, min. kolonii 400, 401, 419, 428, 431
- Chambers William (1726–1796), ang. architekt, twórca krajobrazowego ogrodu ang., budowniczy Królewskiej Akademii Sztuki 312, 347
- Chancellor Richard (zm. 1556), ang. żeglarz, organizator wyprawy na Morze Białe w 1553 r. 204
- Chapman George (1559–1634), ang. dramaturg, tłumacz *Iliady* i *Odysei* 226
- Chaucer Geoffrey (1340–1400), ang. poeta, autor *Opowieści kanterberyjskich* 147, 165, 525
- Chesterton Gilbert Keith (1874–1936), ang. powieściopisarz, poeta, krytyk literacki, publicysta i działacz społeczny 473, 474
- Chichester-Clark James (ur. 1923), przywódca unionistów, premier Irlandii Północnej 500
- Childebert (570–596), kr. frankijskiej Austrazji od 575 r. i Bourgogne od 593 r. 28
- Chojnacki Władysław, pol. historyk współcz. 525
- Chruszczow Nikita (1894–1971), radz. działacz partyjny i państwowy, I sekretarz KC KPZR w l. 1956–1964, premier ZSRR w l. 1958–1964 486
- Chrystus 24, 28, 125
- Churchill Randolph (1849–1895), ang. polityk konserwatywny, założyciel Ligi Sprawiedliwego Handlu 419
- Churchill Winston (1874–1965), ang. mąż stanu, w l. 1911–1915 pierwszy lord Admiralicji, min. wojny w l. 1918–1921, min. skarbu w l. 1924–1929, premier w l. 1940–1945 i 1951–1955 438, 450, 457, 458, 461, 464, 468, 470, 484, 485, 491, 493
- Chwalewik Witold, pol. anglista współcz. 525
- Ciechanowiecki A., bibliograf współcz. 519
- Cieńciała A., historyk współcz. 522
- Cieślak Tadeusz, pol. historyk współcz. 523
- Clapham John Harold (1873–1946), ang. historyk gospodarczy i ekonomista, prezes Akademii Brytyjskiej w l. 1940–1945 516
- Clarendon Edward Hyde (1609–1674), ang. historyk, zwolennik Stuartów, szef

- rządu za restauracji 281, 285–287
 Clark George (Norman) (ur. 1890), ang. historyk 515
 Claverhouse John Graham wicehrabia Dundee (1650?–1689), ang. żołnierz pochodzenia szk. 296
 Clifford Thomas (1630–1673), ang. min., członek „Cabalu” 287
 Clive Robert (1725–1774), ang. gubernator Kompanii Wschodnioindyjskiej 305, 306
 Cloves W. L., ang. historyk 517
 Clutton G., bryt. historyk współcz. 520
 Cobbett William (1762–1835), redaktor pisma „Political Register” 361
 Cobden Richard (1804–1865), ang. polityk liberalny, ekonomista 372
 Cockerell Charles Robert (1788–1863), ang. architekt 409
 Coke Edward (1552–1634), ang. prawnik, członek opozycji parlamentarnej 233, 240
 Coleridge Samuel (1772–1834), ang. poeta ze „szkoły jezior”, wykładowca filozofii i historyk literatury 342
 Colet John (ok. 1467–1519), ang. kaznodzieja, dziekan katedry Św. Pawła w Londynie 151, 166–169, 173
 Collingwood Rolin George (1889–1943), ang. historyk, archeolog i filozof 22
 Collins William (1721–1759), ang. poeta pseudoklasyk 340
 Comte Auguste (1798–1857), fr. filozof i socjolog, twórca pozytywizmu 363, 402, 404
 Connolly James (1870–1916), irl. działacz robotniczy, przywódca Irlandzkiej Partii Socjalistycznej 431, 441
 Conrad Joseph (Teodor Józef Konrad Korzeniowski, 1857–1924), ang. pisarz marynista pochodzenia pol. 472, 473
 Constable John (1776–1837), ang. malarz pejzaży 347
 Cooper Alfred Duff (1890–1954), ang. pisarz, min. wojny w l. 1935–1937, pierwszy lord Admiralicji w l. 1937–1938 457
 Cooper Samuel (1609–1672), ang. malarz miniaturzysta 256, 284
 Cort Henry (1740–1800), ang. przemysłowiec i wynalazca 318
 Cosgrave Liam (ur. 1920), irl. premier od r. 1973 511
 Cosgrave William Thomas (1880–1965), prezydent Wolnego Państwa Irlandzkiego w l. 1922–1932 448
 Cotton Robert Bruce (1571–1631), ang. kolekcjoner rękopisów i zabytków etnograficznych 281
 Courten William (1572–1636), ang. kupiec pochodzenia hol., kolonizator Barbados 243
 Cowper William (1731–1800), ang. poeta, prekursor romantyzmu 341
 Crabbe George (1754–1832), ang. poeta, prekursor romantyzmu 341
 Craig Edward Gordon (1872–1966), ang. aktor, reżyser, scenograf, twórca nowej plastyki scenicznej 478
 Cranmer Thomas (1489–1556), profesor Cambridge, abp Canterbury, autor protestanckiego modlitewnika 180–182, 184, 186
 Crashaw Richard (1613?–1649), ang. duchowny i poeta 280
 Cremer William Randall (1828–1908), ang. polityk, członek Ligi Reformy, laureat nagrody Nobla w 1903 r. 388
 Crome John (1768–1821), ang. malarz, założyciel szkoły malarstwa krajobrazowego 347
 Crompton Samuel (1753–1827), ang. konstruktor maszyny przędzalniczej 315
 Cromwell Oliwer (1599–1658), przywódca independentów, lord protektor od r. 1653 233, 255, 256, 258, 261–263, 265, 266, 269–273, 281, 283, 285, 295, 405
 Cromwell Richard (1626–1712), s. Olivera, lord protektor w l. 1658–1659 270, 283, 284
 Cromwell Thomas (ok. 1485–1540), se-

- kretarz i doradca Henryka VIII 176,
 180, 182–184
- Cronin Archibald Joseph (ur. 1896), ang.
 powieściopisarz pochodzenia szk. 478
- Cunningham Alan Gordon (ur. 1887),
 ang. gen., dowódca 8 Armii bryt.
 w Afryce, wyzwoliciel Etiopii 467
- Cunningham James (XVII w.), założyciel
 szk. Kompanii Wschodnioindyjskiej
 243
- Cunobelin (ok. r. 43), kr. bryt. szczepu
 Trinobantów 19
- Curtis E., ang. historyk współcz. 515
- Curzon George (1859–1925), ang. min.
 spraw zagranicznych w l. 1916–1923
 441, 460
- Cygański Mirosław, pol. historyk współcz.
 523
- Cynewulf (VIII w.), prawdopodobnie
 z Northumbrii, autor poematów reli-
 gijnych 43
- Czaykowski B., współcz. poeta i historyk
 • literatury 524
- Dalhousie James Andrew Ramsay (1812–
 1860), ang. gubernator Indii w l. 1847–
 1856, zdobywca Pendżabu i Oudh
 396
- Dalton John (1766–1844), ang. fizyk
 i chemik, jeden z twórców nowożytnej
 atomistyki 346, 404
- Danby Thomas Osborne (1631–1712),
 ang. min. skarbu, prezydent Tajnej
 Rady 288, 289
- Dance George (1700–1768), ang. archi-
 tekt, budowniczy kościołów 306
- Daniel Samuel (ok. 1562–1619), ang.
 poeta patriotyczny 222
- Dante Alighieri (1265–1321), najwy-
 bitniejszy poeta wł. renesansu 342
- Darnley Henry Stuart (1545–1567), ku-
 zyn i mąż Marii Stuart 198, 199
- Darwin Charles (1809–1882), ang. przy-
 rodnik, twórca teorii ewolucji organiz-
 mów 364, 402, 403
- Davies Norman, ang. historyk 523
- Davitt Michael (1846–1906), współzało-
 życiel irl. Ligi Rolnej w 1879 r. 430
- Davy Humphry (1778–1829), ang. che-
 mik, odkrywca, konstruktor lampy gór-
 niczej 345, 346
- Dawid (XIII w.), ks. Walii płn., przy-
 wódca powstania przeciw Anglii w 1282
 r. 116
- Dawid (1084–1153), kr. Szkocji od 1124
 r., reorganizator królestwa na sposób
 normandzki 69
- Dąbrowski Jan (zm. 1974), inżynier i pi-
 sarz, autor książek o historii Anglii
 517, 522
- Dee John (1527–1608), ang. astrolog 219
- Defoe Daniel (1659–1731), ang. po-
 wieściopisarz i dziennikarz 297
- Dekker Thomas (1572–1632), ang. pisarz
 i dramaturg 223, 226
- Delacroix Eugène (1798–1863), fr. malarz
 romantyczny 347
- Delenoy T. (XVII w.), ang. prozaik 223
- Derby A. (XVIII w.), ang. wynalazca
 w dziedzinie hutnictwa 318
- Derby Edward Stanley (1799–1869), ang.
 premier w l. 1866–1868, twórca szkol-
 nictwa publicznego w Irlandii 389
- Devlin Bernadette, irl. rewolucjonistka 503
- Devonshire, księżęta 379
- Dickens Charles (1812–1870), ang. po-
 wieściopisarz 406, 407, 472
- Dickinson W. C., bryt. historyk współcz.
 515
- Digges Leonard (zm. 1571), ang. mate-
 matyk, twórca prototypu teleskopu 219
- Digges Thomas (zm. 1595), ang. astro-
 nom, pierwszy w Anglii zwolennik
 heliocentryzmu 219
- Dilke Charles (1843–1911), ang. polityk
 i pisarz, propagator imperializmu ang.
 424
- Dirac Paul Adrien Maurice (ur. 1902),
 ang. fizyk, współtwórca mechaniki
 kwantowej, laureat nagrody Nobla
 w 1933 r. 480
- Disraeli Benjamin hr. Beaconsfield (1804–
 1881), ang. premier w l. 1868, 1874–
 1880, powieściopisarz 361, 382, 384,
 389, 407, 414, 418, 419, 425, 426

- Dobrée Bonamy (ur. 1891), ang. prof. literatury 516
- Dobrzycka Irena, pol. anglistka współcz. 522, 525
- Doherty John (XIX w.), twórca w 1830 r. zawodowych związków robotniczych 367, 369
- Domicjan (51–96), ces. rz. od 81 r. 20
- Donne John (1573–1631), ang. poeta metafizyczny 280
- Don Pacifico (XIX w.), kupiec bryt. w Atenach 393
- Douglas George (XVII w.), mediator w wojnie polsko-szwedzkiej 520
- Douglas-Home Alec (ur. 1903), ang. min. spraw zagranicznych w l. 1960–1963, premier w l. 1963–1964 489, 492, 494, 504, 506, 508, 510
- Dowland John (1562–1626), ang. kompozytor, nadworny lutnista kr. duńskich i Stuartów 282
- Drake Francis (ok. 1540–1596), ang. żeglarz, dowódca floty w wojnie z Wielką Armadą, w l. 1577–1580 opłynął świat 211, 212, 214, 215
- Drayton Michael (1563–1631), ang. poeta, twórca poezji patriotycznej 222
- Drozdowski Bohdan, pol. poeta współcz. 525
- Drummond William of Hawthornden (1585–1649), szk. poeta 222
- Dryden John (1631–1700), nadworny poeta Stuartów, dramaturg 281
- Du Baulay F. R. N., ang. historyk współcz. 518
- Dudley John Warwick (1502–1553), ks. Northumberlandu, regent za Edwarda VI 184, 185
- Duffy Charles Gavan (1816–1903), irl. dziennikarz, potem polityk australijski, premier stanu Victoria w l. 1871–1872 390
- Du Maurier Daphne (ur. 1907), ang. powieściopisarka 478
- Duns Scotus' John (ok. 1270–1308), ang. teolog, przeciwnik Tomasza z Akwinu, zwolennik intuicjonizmu 103, 148
- Dunstan św. (924–988), ang. benedyktyn, abp Canterbury, pierwszy min. kr. Edreda 55
- Dutkiewicz Józef, pol. historyk współcz. 521
- Dybowski Roman, pol. anglista 525
- Dycke Anthonis van (1599–1641), malarz flamandzki, portrecista, nadworny malarz Karola I 232, 281, 313
- Dziekoński Tomasz (XIX w.), pol. historyk i pedagog 514
- Eadred (zm. 955), kr. Wessexu od 946 r., zdobywca Northumbrii 54, 55
- Eden Anthony (1897–1977), ang. polityk konserwatywny, min. spraw zagranicznych w l. 1940–1945 i 1951–1955, premier w l. 1955–1957 454, 455, 457, 458, 461, 484–487
- Edgar (944–975), kr. Wessexu od 959 r. 55, 58
- Edgar Atheling, wnuk Edmunda Żelaznobokiego 82
- Edgeworth Mary (1767–1849), ang. powieściopisarka 341
- Edmund (922–946), kr. Wessexu od 939 r. 54, 55, 82
- Edmund Żelaznoboki (981–1016), kr. Anglii w 1016 r. wspólnie z Kanutem Wielkim 59
- Edmund ks. Lancaster (zm. 1296), s. Henryka III 97
- Edward Męczennik (zm. 978), kr. Anglii od 975 r. 58
- Edward Starszy (870?–924), kr. Wessexu od 899 r., kr. Anglii od 901 r. 54
- Edward Wyznawca (1004–1066), kr. Anglii od 1042 r., fundator opactwa Westminster 58–60, 75
- Edward I (1239–1307), kr. Anglii od 1272 r. 81, 98–100, 113–117
- Edward II (1284–1327), kr. Anglii od 1307 r. 113, 116–119, 142
- Edward III (1312–1377), kr. Anglii od 1327 r., zwycięzca spod Halidon i Crécy 119–121, 124–126, 136, 142, 379
- Edward IV (1442–1483), kr. Anglii od

- 1461 r., pogromca Lancastrów 145, 146, 153, 154
- Edward V (1470–1483?), kr. Anglii w 1483 r., zamordowany przez Ryszarda III 145
- Edward VI (1537–1553), kr. Anglii od 1547 r. 162, 183–185, 280
- Edward VII (1841–1910), kr. Anglii od 1901 r. 423, 441
- Edward ks. Kentu (zm. 1820), o. kr. Wiktorii 373
- Edwin (583–632), kr. Northumbrii od 616 r., przyjął chrześcijaństwo w 627 r., założyciel Edynburga 30, 31, 44
- Egbert (770?–839), kr. Wessexu od 802 r., od 827 r. pierwszy władca całej Anglii 44, 48, 49, 51, 59
- Elder John (1824–1869), ang. inżynier, udoskonalił silnik parowy 351
- Eleonora Akwitańska (1122–1204), ż. Ludwika II kr. Francji, od 1152 r. ż. Henryka II, w l. 1173–1188 uwięziona 80
- Elgar Edward (1857–1934), ang. kompozytor 479
- Eliot George (1819–1880), ang. powieściopisarka pozytywistyczna 407
- Eliot John (1592–1632), ang. polityk, dowódca floty 233, 234
- Eliot Thomas Stearns (1888–1964), ang. poeta, laureat nagrody Nobla w 1948 r. 475–477
- Elyot Thomas (1490?–1546), ang. pisarz, twórca pierwszego słownika angielsko-lacińskiego 168, 217, 219, 222
- Elżbieta I (1533–1603), c. Henryka VIII, kr. Anglii od 1558 r., utrwaliła kościół anglikański, zapewniła Anglii panowanie na morzu 158, 171, 183, 186, 188–202, 207, 208, 210–212, 214–216, 219, 221, 222, 227, 230, 237, 242
- Elżbieta II (ur. 1926), c. Jerzego VI, kr. W. Brytanii od 1952 r. 484, 486, 493, 494, 500, 506, 508
- Elżbieta (1596–1662), c. Jakuba I, ż. Fryderyka I ks. Palatynatu 239, 293
- Elżbieta York (1465–1503), c. Elżbiety Woodville, ż. Henryka VII 153
- Emma (XI w.), c. Godwina, ż. Edwarda Wyznawcy 60
- Engels Fryderyk (1820–1895), niem. filozof, współtwórca socjalizmu naukowego i I Międzynarodówki 369, 380, 387, 421
- Epstein Jacob (1880–1959), ang. rzeźbiarz, malarz i grafik pochodzenia pol. 478
- Erazm z Rotterdamu (1467–1536), hol. filolog i filozof, humanista 166, 167, 173
- Erhard Ludwig (1897–1977), niem. polityk, ekonomista, kanclerz RFN w l. 1963–1966 492
- Essex Robert Devereux (1567–1601), faworyt Elżbiety I, ścięty za spisek przeciwko niej 195, 213, 216
- Essex Robert Devereux (1591–1646), dowódca armii Parlamentu, zwycięzca Karola I pod Newbury 255, 258
- Etampes Teobald d' (XI/XII w.), filozof normandzki 103
- Ethelbald (zm. 757), kr. Mercji od 716 r., przywódca federacji królestw ang. 32
- Ethelbert (522–616), kr. Kentu od ok. 560 r., autor pierwszego zbioru praw anglosaskich, przyjął chrzest 28, 30
- Ethelbert (zm. 865), kr. Wessexu od 860 r. 51, 54
- Ethelred (zm. 716), kr. Mercji w l. 674–704 32
- Ethelred I (zm. 871), kr. Anglii od 866 r. 51
- Ethelred II (968–1016), kr. Anglii w l. 978–1013 i 1014–1016 58, 59
- Ethelwulf (zm. 858), kr. Anglii w l. 839–856 51
- Fairfax Thomas (1612–1671), naczelny wódz Armii Nowego Wzoru 258
- Falkland Lucius Cary (1610?–1643), ang. polityk, członek Długiego Parlamentu 250
- Faraday Michael (1791–1867), ang. odkrywca i eksperymentator w dziedzinie elektryczności, konstruktor modelu silnika elektrycznego 345, 346, 403
- Farnese Alessandro (1547–1592), ks. Parmy, gubernator Niderlandów 215

- Faulkner Brian (1921–1977), przywódca irl. Partii Unionistów, premier Irlandii Północnej w l. 1971–1974 511
- Feiling Keith (ur. 1884), ang. historyk 515
- Feldman Józef (1899–1946), pol. historyk 522
- Ferdynand V Katolicki (1452–1516), kr. Aragonii, od 1479 r. kr. Hiszpanii 155, 178, 179
- Field John (XVI w.), ang. uczony, zwolennik teorii kopernikańskiej 219
- Fielding Henry (1707–1754), ang. powieściopisarz realistyczny 311
- Filip II August (1165–1223), kr. Francji, krzyżowiec, zdobywca Normandii i Flandrii 81, 90, 92, 93
- Filip IV Piękny (1268–1314), kr. Francji od 1285 r. 117, 119
- Filip II (1527–1598), kr. Hiszpanii od 1555 r., stłumił powstanie w Niderlandach, przegrał wojnę z Anglią 186, 189, 200–202, 211, 213, 214, 216
- Filip III (1578–1621), kr. Hiszpanii od 1598 r. 240
- Filip Mountbatten (ur. 1921), ks. Edynburga, mąż Elżbiety II 484, 506, 509
- Fisher John (1459–1585), kardynał i polityk ang., przeciwnik schizmy 182
- Fletcher John (1579–1625), ang. dramaturg 226
- Fliccius G. (XVI w.), malarz 181
- Flint Francis Stewart (ur. 1885), ang. poeta imażynista 476
- Florence z Worcester (zm. 1118), benedyktyn, kronikarz 77
- Forster Edward Morgan (ur. 1879), ang. pisarz 474
- Forster William (1818–1886), poseł do Parlamentu, autor projektu reformy oświaty 400
- Fowler John (1826–1864), ang. wynalazca pługów parowych 351
- Fox Charles James (1749–1806), ang. min. spraw zagranicznych, przywódca wigów, obrońca praw kolonii w Ameryce 323, 328, 333
- Foxe John (1516–1587), ang. historyk i reformator religijny 186, 222
- Francis Philip (1740–1818), przypuszczalny autor *Listów Juniusa* 321
- Franciszek I (1494–1547), kr. Francji od 1515 r., opiekun sztuki 178
- Franciszek II (1514–1560), kr. Francji od 1559 r., pierwszy mąż Marii Stuart 185, 196, 198
- Franklin Benjamin (1706–1790), amer. polityk, fizyk, publicysta, współautor *Deklaracji Niepodległości*, wynalazca piorunochronu 327, 340
- Freeman Edward Augustus (1823–1892), ang. historyk 406
- French John (1852–1925), ang. marszałek w czasie I wojny światowej 436, 437
- Freud Sigmund (1856–1939), austr. neurolog i psychiatra, twórca psychoanalizy 474
- Frobisher Martin (ok. 1535–1594), ang. żeglarz, w l. 1576–1578 opłynął krainy arktyczne 207, 211, 213
- Froissart Jean (ok. 1337–ok. 1400), fr. kronikarz, w l. 1394–1395 przebywał w Anglii 129
- Froude James Anthony (1818–1894), ang. historyk 405, 406
- Fryderyk II Wielki (1712–1786), kr. Prus od 1740 r. 405
- Fryderyk V (1596–1632), palatyn reński w l. 1610–1620, kr. Czech w l. 1619–1620, przywódca unii protestanckiej w czasie wojny 30-letniej 239
- Gainsborough Thomas (1727–1788), ang. malarz pejzażysta i portrecista 313
- Gaitskell Hugh Todd Naylor (1906–1963), przywódca Partii Pracy, kilkakrotnie min. 486, 490, 491
- Gallacher William (1881–1965), przewodniczący Komunistycznej Partii Wielkiej Brytanii w l. 1956–1963 491
- Galsworthy John (1867–1933), ang. powieściopisarz i dramaturg, laureat nagrody Nobla w 1932 r. 474, 475
- Gardiner Stephen (1483–1555), ang. bp 186
- Garibaldi Giuseppe (1807–1872), bojownik o zjednoczenie Włoch 387

- Garrick David (1717–1779), ang. aktor, słynny odtwórca ról Szekspira 312
- Gaskell Elizabeth Cleghorn (1810–1865), ang. powieściopisarka realistyczna 406
- Gaulle Charles de (1890–1970), fr. mąż stanu, gen., twórca Francji Walczącej, w l. 1959–1968 prezydent V Republiki 494
- Gebethner Stanisław, współcz. pol. historyk państwa i prawa 524
- Geoffrey ks. Bretanii (zm. 1186), s. Henryka II 90
- Geoffrey Plantagenet (1113–1151), władca Anjou, mąż Matyldy 69
- Geoffrey z Monmouth (1110?–1154), ang. bp i kronikarz 78
- Gibbon Edward (1737–1794), ang. historyk 310
- Gibbons Orlando (1583–1625), ang. kompozytor, nadworny wirginalista Jakuba I 282
- Gibbs James (1682–1754), ang. architekt 312
- Gierowski Józef Andrzej, pol. historyk współcz. 521
- Gilbert Humphrey (1537–1583), założyciel kolonii w Nowej Fundlandii, projektodawca reformy szkoły 208, 211, 219
- Gilbert William (1540–1603), ang. lekarz i fizyk, twórca podstaw teorii magnetycznej 219, 278
- Gildas św. Mądry (516?–570?), mnich celtycki, historyk 27
- Gissing George (1857–1903), ang. pisarz naturalistyczny 472
- Gladstone William (1809–1898), ang. min. skarbu w l. 1852–1856 i 1859–1866, premier w l. 1868–1874, 1880–1885 i 1892–1894 361, 379, 380, 382, 385, 388–390, 392, 413, 419, 426, 428, 430, 431, 494
- Glover John (1767–1849), ang. malarz 253
- Glover Richard (1712–1785), ang. poeta 192
- Godolphin Sidney (1645–1712), ang. polityk, doradca kr. Anny 294
- Godwin (990?–1053), earl Wessexu, pierwszy min. Edwarda Wyznawcy 60
- Godwin William (1756–1836), ang. teoretyk anarchizmu, komunista utopijny 364
- Goldsmith Oliver (1728–1774), ang. poeta i powieściopisarz 311
- Goldzamt Edmund, współcz. pol. teoretyk architektury 522
- Gollan John (ur. 1911), sekretarz generalny Komitetu Wykonawczego Komunistycznej Partii Wielkiej Brytanii od 1956 r. 491, 506
- Gołębiowska Z., pol. historyk współcz. 522
- Gomułka Władysław (ur. 1905), pol. działacz partyjny i państwowy, sekretarz generalny KC PPR w l. 1943–1948 i pierwszy sekretarz KC PZPR w l. 1956–1970 492
- Gondomar Diego Sarmiento de Acuña (1567–1626), hiszp. poseł w Londynie w l. 1613–1618 i 1619–1622 240
- Gordon Charles George (1833–1885), ang. gen., od 1877 r. gubernator Sudanu 413, 426
- Gordon Walter Patrick (ur. 1907), ang. min. spraw zagranicznych w l. 1964–1965 493
- Goya y Lucientes Francesco (1746–1828), hiszp. nadworny malarz i grafik Karola V 334
- Grattan Henry (1724–1820), irl. prawnik i polityk 338
- Gray Thomas (1716–1771), ang. poeta pseudoklasyczny 340
- Green John Richard (1837–1883), ang. historyk 406
- Greene Graham (ur. 1904), ang. pisarz katolicki 478
- Greene Robert (ok. 1560–1592), ang. dramaturg 224
- Grenville William (1759–1834), ang. polityk, premier w r. 1806, przeciwnik handlu niewolnikami 322, 333

- Gresham Thomas (1519–1579), założyciel giełdy londyńskiej w 1568 r. 190, 191, 209, 220
- Grey Charles (1764–1845), ang. premier w l. 1830–1834 368, 369
- Grey Jane (1537–1554), synowa Warwicka, kr. Anglii w 1553 r. 185
- Grey John (XIX w.), ang. teoretyk ekonomii politycznej 365
- Griffith Arthur (1872–1922), irl. polityk i dziennikarz, prezydent Wolnego Państwa Irlandzkiego 432, 448
- Grimbald z Flandrii (IX w.), uczony na dworze Alfreda Wielkiego 53
- Grobis J., pol. historyk współcz. 521
- Grocyn William (ok. 1446–1519), wykładowca greccystyki w Oksfordzie 151, 166
- Gromyko Andriej (ur. 1909), radz. dyplomata, min. spraw zagranicznych od 1957 r. 503
- Grosfeld Leon, pol. historyk współcz. 523
- Grosseteste Robert (ok. 1175–1253), ang. teolog, filozof, bp Lincolnu, kanclerz uniwersytetu w Oksfordzie od 1214 r. 104, 150, 151
- Grosvenor, ród 379
- Grove William Robert (1811–1896), ang. fizyk 404
- Grzegorz Wielki (ok. 540–604), papież od 590 r., reformator organizacji kościelnej 28, 30, 54
- Grzegorz VII (Hildebrand, 1020–1085), papież od 1073 r., dążył do uniezależnienia Kościoła od władzy świeckiej 60, 87
- Grzegorz XIII (Ugo Bucompagni, 1502–1585), papież od 1572 r., reformator kalendarza 201
- Grzybowski Konstanty (1901–1970), pol. historyk doktryn politycznych i prawnych 524
- Grzybowski Stanisław, pol. historyk współcz. 518, 519
- Gunter Edmund (1581–1626), ang. matematyk, twórca suwaka logarytmicznego 279
- Gustaw II Adolf (1594–1632), kr. Szwecji od 1611 r. 256
- Guthrum (zm. 890), wódz duński, przeciwnik Ethelreda I i Alfreda W. 52
- Gwizjusz, dynastia 185, 196, 201, 214
- Habsburgowie, dynastia 154, 240, 271, 272, 297
- Hadrian IV (Nicolas Breakspear, 1100–1159), papież od 1154 r., przeciwnik Wilhelma Złego kr. Sycylii, Fryderyka Barbarossy i Gibelinów 83
- Hadrian (76–138), ces. rz. od 117 r., protektor sztuk i nauk, reformator prawa i finansów 20
- Hadrian (VII w.), opat Canterbury 31, 44
- Haendel Georg Friedrich (1685–1759), niem. kompozytor oper i oratoriów, działający w Anglii 313
- Haig Douglas (1861–1928), ang. marszałek w czasie I wojny światowej 437, 441
- Hakluyt Richard (ok. 1552–1616), ang. geograf, profesor Oksfordu 220, 519
- Haldane Richard Burdon, ang. min. wojny 436
- Hales Robert (zm. 1381), podskarbi królewski 128
- Halifax Edward Frederick Lindley Wood (1881–1959), ang. wicekról Indii w l. 1926–1931, min. spraw zagranicznych w l. 1938–1940 458
- Hall B., ang. historyk współcz. 518
- Hall Edward (1495?–1547), ang. kronikarz gloryfikujący Tudorów 171, 221
- Hamilton William Rowan (1805–1865), irl. matematyk, twórca teorii liczb zespolonych 404
- Hampden John (1594–1643), ang. polityk, przywódca opozycji parlamentarnej w pierwszym okresie rewolucji 233, 237, 254, 255
- Handelsman Marcelli (1882–1945), pol. historyk 522
- Hanowerska dynastia 293, 294, 298, 303, 360, 382, 441

- Harald Hardrada (1016?–1066), kr. Norwegii 60, 61
- Harald Sinozęby (VIII w.), kr. Danii, twórca imperium duńskiego 59
- Hardie James Keir (1856–1915), szk. górnik, założyciel Niezależnej Partii Pracy w 1893 r. 422
- Hardy Thomas (1840–1928), ang. poeta, powieściopisarz i dramaturg 472
- Hargreaves James (zm. 1778), ang. tkacz, konstruktor mechanicznej przędzarki 315
- Harley Robert (1661–1724), ang. premier, kolekcjoner rękopisów i zabytków etnograficznych 281
- Harmsworth Alfred Charles William lord Nordcliffe (1865–1922), założyciel „Daily Mail”, „Daily Mirror” oraz pierwszego koncernu prasowego 420
- Harmsworth Harold Sidney lord Rothermere (1864–1940), założyciel „Daily Mail” i „Daily Mirror”, współwłaściciel „Timesa” 420
- Harney George Julien (1817–1897), działacz Londyńskiego Towarzystwa Demokratycznego, członek I Międzynarodówki 370
- Harold Zająconogi, kr. Anglii i Danii w l. 1035–1040 59
- Harold II (ok. 1022–1066), kr. Anglii 60, 61
- Harold (zm. 936), pierwszy kr. Norwegii 55
- Harrington James (1611–1677), ang. pamflecista 278, 520
- Harriot Thomas (1560–1621), ang. astronom, matematyk, fizyk, twórca nowożytnej algebry 219
- Harrison William (1534–1593), ang. pisarz, autor opisu Anglii elżbietańskiej 220, 221
- Harthakanut (1018?–1042), kr. Danii od 1035 r. i Anglii od 1040 r. 59
- Hartley David (1705–1757), ang. filozof metafizyk 307
- Hartlib Samuel (ok. 1600–ok. 1670), ang. kupiec, pisarz i nauczyciel, propagator metod Komenskigo 275, 276, 518
- Hatwell R. (XIX w.), członek Ligi Reformy 388
- Harvey Paul, ang. filolog i historyk literatury 516
- Harvey William (1578–1657), ang. lekarz, odkrywca systemu krążenia krwi 278
- Hastings Warren (1732–1818), ang. gubernator Bengalu i gubernator Indii od 1784 r. 305–307, 329
- Hathaway Anne (1557–1623), ż. Williama Szekspira 224
- Hawkins John (1532–1595), ang. admirał wstawiony w walkach z Hiszpanami, uprawiający handel niewolnikami muryńskimi 207, 211, 213
- Hawkins William (zm. 1553), ang. żeglarz i podróżnik 207, 211
- Heath Edward Richard George (ur. 1916), przywódca partii konserwatywnej od 1965 r., premier 494, 503–508, 511
- Heath Robert (XVII w.), kolonizator Karoliny 243
- Helsztyński Stanisław, pol. anglista współcz. 522, 525
- Henderson Arthur (1863–1935), jeden z założycieli partii Pracy, min. spraw zagranicznych w l. 1929–1931, laureat nagrody Nobla w 1934 r. 440, 450, 451, 453
- Henryk I (1068–1135), kr. Anglii od 1100 r. 67–69, 77, 84, 87, 101, 102
- Henryk II Plantagenet (1133–1189), kr. Anglii od 1154 r. 69, 74, 80–90, 92, 102, 103, 114, 155
- Henryk III (zm. 1272), kr. Anglii od 1216 r. 95–98, 100, 101, 107, 108, 111, 113, 117, 175
- Henryk IV Lancaster (1367–1413), kr. Anglii od 1399 r. 142, 518
- Henryk V (1387–1422), kr. Anglii od 1413 r. 142, 143
- Henryk VI (1421–1471), kr. Anglii w l. 1422–1461 143–145, 150
- Henryk VII Tudor (1457–1509), kr. Anglii od 1485 r. 111, 146, 153–155, 157–159, 162, 163, 172, 174, 179, 191
- Henryk VIII (1491–1547), kr. Anglii od 1509 r., twórca kościoła anglikańskiego

- 84, 155–158, 166, 168, 169, 172–181, 183–189, 191, 195, 197, 204, 217, 219, 221, 518
- Henryk II (1519–1559), kr. Francji od 1547 r., przeciwnik Karola V 196
- Henryk III (1551–1589), kr. Francji od 1574 r., poprzednio kr. polski jako Henryk Walezy 201
- Henryk IV (1553–1610), przywódca hugenotów, kr. Francji od 1589 r. 239
- Henryk I Ptasznik (876–936), kr. Niemiec od 919 r. 55
- Henryk V (1081–1125), kr. niem. od 1106 r., ces. od 1111 r., mąż Matyldy 69
- Henryk VI (1165–1197), kr. Niemiec od 1190 r., ces. rz. od 1191 r. 92
- Henryk (zm. 1183), s. Henryka II ang., koronowany w 1170 r. 88, 90
- Henryka Maria (1609–1669), c. Henryka IV fr., ż. Karola I od 1625 r. 231, 234, 240
- Hepworth Barbara (ur. 1916), ang. rzeźbiarka 478
- Herbert George (1593–1633), ang. poeta 280
- Herbertson A. J., bryt. historyk współcz. 517
- Herodot (V w. p.n.e.), gr. historyk, autor opisu wojen gr.-perskich 14
- Herrick Robert (1591–1674), ang. poeta liryczny 280
- Herschel William (1738–1822), ang. astronom, odkrywca planety Uran 309
- Hess Rudolf (ur. 1894), od 1933 r. zastępca Hitlera, zbiegły do Anglii w 1941 r., skazany w Norymberdze w 1945 r. na dożywotnie więzienie 465
- Heuss Teodor (1884–1963), niem. polityk, prezydent RFN w l. 1949–1959 488
- Hilliard Nicolas (1537–1619), ang. malarz miniaturzysta 213
- Hilton James (ur. 1900), ang. powieściopisarz 478
- Hitler Adolf (właśc. Schicklgruber, 1889–1945), niem. przywódca faszyzmu, kanclerz Niemiec w l. 1934–1945 454, 455, 457–459, 464–466
- Hoare Samuel (1880–1959), ang. min. spraw zagranicznych w 1935 r., min. spraw wewnętrznych, pierwszy lord Admiralicji 452, 454
- Hobbes Thomas (1588–1679), ang. filozof, przedstawiciel materializmu mechanicznego 275, 277, 307, 308
- Hoche Lazare (1768–1797), fr. gen. w okresie rewolucji 339
- Hodgskin Thomas (1787–1869), ang. teoretyk ekonomii politycznej 365
- Hogarth William (1697–1764), ang. malarz portrecista i miedziorytnik 313, 322
- Hohenstaufowie, dynastia 81
- Holbein Hans mł. (1498–1543), niem. malarz i grafik renesansowy 167, 169, 171
- Holdsworth William Searle (1871–1944), ang. historyk państwa i prawa 516
- Holinshed Raphael (zm. ok. 1580), autor bezkrytycznie kompilowanych kronik Anglii, Szkocji i Irlandii 221
- Holler W. (XVII w.), malarz 252
- Holst Gustav (1874–1934), ang. kompozytor symfonii i baletów 479
- Homola Irena, pol. historyk współcz. 524
- Honoriusz Augustus Flavius (384–423), ces. rz. 25
- Horn David Bayne (ur. 1901), ang. prof. historii nowożytnej 521
- Howard Katarzyna (1522?–1542), ż. Henryka VIII od 1540 r., święta 184
- Howarth Osbert John Radclyffe (1879–1954), ang. polityk 517
- Howe William (1729–1814), ang. gen., szef armii ang. w Ameryce Płn. w l. 1775–1778 326
- Howell G. (XIX w.), członek Ligi Reformy 388
- Hulme T. E. (1883–1917), ang. filozof i estetyk, założyciel klubu literackiego 476
- Hume David (1711–1776), ang. filozof empirysta, ekonomista, autor historii Anglii 307, 308, 310
- Hunt Henry (1773–1835), ang. parlamentarzysta 361, 383

- Hunt William Henry (1790–1864), ang. malarz akwarelista, założyciel stowarzyszenia prerafaelitów 408
- Hunt W. 515
- Huntsman Benjamin (1704–1776), ang. wynalazca, odkrywca metody uzyskiwania niskich temperatur 318
- Huskisson William (1770–1830), ang. min. handlu od 1823 r., min. kolonii od 1827 r. 367
- Hussein (ur. 1935), kr. Jordanii od 1952 r. 488
- Hutcheson Francis (1694–1746), ang. filozof, kontynuator idealistycznego nurtu w etyce 309
- Huxley Aldous (1894–1963), ang. powieściopisarz, eseista, krytyk literacki i muzyczny 475
- Huxley Thomas Henry (1825–1895), ang. biolog, zoolog, paleontolog, filozof 403
- Hyde Edward Clarendon (1608–1674), ang. premier, rojalista, kanclerz, historyk 250
- Hyndman Henry Mayers (1842–1921), założyciel Federacji Demokratycznej 421
- Ine (zm. 728), kr. Wessexu w l. 688–726, autor kodeksu praw, fundator szkoły anglosaskiej w Rzymie 48, 54
- Innocenty III (Lotario de Segni, 1161–1216), papież od 1198 r. 93
- Innocenty IV (Sinibaldo de'Fieschi, zm. 1254), papież 97
- Ireland John (1879–1926), ang. kompozytor poematów symfonicznych 479
- Ireton Henry (1611–1651), ang. namiestnik Irlandii, gen. Armii Parlamentu, współpracownik i zięć Cromwella 261, 263
- Iwan IV Groźny (1530–1584), car moskiewski od 1547 r. 204
- Izabela I Katolicka (1451–1504), kr. Kastylii, potem Hiszpanii 155, 179
- Izabela (1292–1358), c. Filipa IV Pięknego, ż. Edwarda II 119
- Jabłoński Henryk (ur. 1909), pol. historyk, działacz ruchu robotniczego, przewodniczący Rady Państwa PRL od 1972 r. 505
- Jackson Thomas Alfred, współcz. ang. historyk literatury i biografista 515
- Jakub I (1566–1625), kr. Anglii od 1603 r., poprzednio kr. Szkocji jako Jakub VI od 1567 r. 198, 199, 201, 202, 213, 216, 220, 227–231, 238–240, 242–244, 246, 275, 282, 293, 294
- Jakub II (1633–1701), kr. Anglii w l. 1685–1688, zwolennik absolutyzmu 288–296, 299, 300
- Jakub V (1512–1542), kr. Szkocji, o. Marii Stuart 187, 188, 196
- Jakub VI, kr. Szkocji zob. Jakub I, kr. Anglii
- Jakub Francis Edward (1688–1766), pretendent do tronu szk., s. Jakuba 299
- Jan bez Ziemi (1167–1216), kr. Anglii od 1199 r., lennik Rzymu od 1213 r., w 1215 r. podpisał *Magna Charta Libertatum* 84, 90, 92–96, 98, 101, 117, 125, 175
- Jan II Dobry (1319–1364), kr. Francji od 1350 r. 122
- Jan z Korbei (IX w.), mnich, uczony na dworze Alfreda W. 53
- Jaroszewicz Piotr (ur. 1909), pol. gen., wicepremier od 1952 r., premier od 1970 r. 492
- Jasnowski Józef, pol. historyk 518, 519
- Jaszuński Grzegorz, współcz. pol. publicysta 525
- Jenkins R. (ur. 1920), działacz Partii Pracy 506
- Jervis John (1735–1823), ang. admirał, pogromca Hiszpanów w 1797 r. 339
- Jerzy I (1660–1727), kr. Anglii od 1714 r. 298, 299, 303
- Jerzy II (1683–1760), kr. Anglii od 1727 r., elektor Hanoweru, fundator British Museum (1753) i uniwersytetu w Getyndze (1737) 298, 303, 307
- Jerzy III (1763–1820), kr. Anglii od 1760 r., faktycznie do 1811 r., utracił

- kolonie w Ameryce Płn., wcielił Irlandię 299, 307, 321–324, 328, 347, 360, 367
- Jerzy IV (1769–1830), kr. Anglii i Hannoveru od 1820 r., faktycznie od 1811 r. 365, 367, 368
- Jerzy V (1865–1936), kr. Anglii od 1910 r., założyciel dynastii Windsor 424, 441
- Jerzy VI (1895–1952), kr. bryt. od 1936 r. 484
- Jeżewski B. O., pol. bibliograf 519
- Jędrzejewicz Wacław (ur. 1893), pol. min. oświaty w l. 1934–1935 524
- Joad Cyril Edwin Mitchinson (ur. 1891), ang. filozof, przedstawiciel bryt. szkoły analitycznej, pisarz 481
- Joanna d'Arc św. (1412–1431), fr. bohaterka narodowa z czasów wojny stuletniej 143
- Jodłowski A. Norbert (1724–1793), pol. pisarz i tłumacz 514
- John z Salisbury (1120–1180), bp Chartres, filozof scholastyczny 105, 151
- Johnson Lyndon Baines (ur. 1908), amer. polityk, prezydent USA w l. 1963–1969 494
- Johnson Samuel (1709–1784), ang. autor biografii poetów XVII i XVIII w., wydawca słownika ang. i dzieł Szekspira 311, 312
- Jokiel Jan, pol. pisarz współcz. 524
- Joliffe John Edward Austin, ang. historyk mediewista 516
- Jones Inigo (1573–1652), nadworny architekt ang. 281, 312
- Jones Sidney (1869–1946), ang. kompozytor operetek 479
- Jonson Ben (1572–1637), ang. dramaturg, twórca tzw. komedii charakterów 226
- Jordan Peter (Aleksander Tadeusz Lutosławski), tłumacz 516
- Joule James Prescott (1818–1889), ang. fizyk, ustalił równoważnik ciepła 404
- Joyce James (1882–1941), irl. pisarz piszący w języku ang. 476, 525
- Juan d'Austria Don (1547–1578), hiszp. gen. i admirał, pretendent do ręki Marii Stuart 201
- Juliusz II (Giuliano della Rovere, 1443–1513), papież od 1505 r. 178
- Juliusz III (Gianmaria Ciochi del Monte, 1487–1555), papież 186
- Kalinowski F., pol. pisarz współcz. 524
- Kalwin Jean (1509–1564), fr. teolog i reformator kościoła 184, 196
- Kant Immanuel (1724–1804), niem. filozof, twórca idealizmu transcendentalnego 307
- Kanut Wielki (ok. 995–1035), kr. Anglii od 1016 r., Danii od 1018 r., Norwegii od 1028 r. 51, 52, 55, 58–60, 82
- Kapet Hugo (zm. 996), kr. Francji od 987 r., założyciel dynastii 55
- Kapetyngowie, dynastia 55, 69, 81, 92, 119
- Karol I (1600–1649), kr. Anglii od 1625 r., zwolennik absolutyzmu, doprowadził do rewolucji burżuazyjnej, święty 230–234, 236, 237, 240, 243, 245, 252–255, 258, 262–264, 266, 278, 281
- Karol II (1630–1685), kr. Anglii od 1660 r., wydał *Habeas corpus act* 264, 266, 270, 271, 281, 283–291, 294, 295
- Karol Wielki (742–814), kr. Francji od 768 r., ces. rz. od 800 r. 32, 44, 48
- Karol III Prostý (879–929), kr. Francji w l. 898–923 55
- Karol V (1337–1380), kr. Francji od 1364 r. 122
- Karol VI Ulubieniec (1368–1422), kr. Francji od 1388 r. 143
- Karol VII (1403–1461), kr. Francji od 1422 r. 143, 144
- Karol VIII (1470–1498), kr. Francji od 1483 r. 155
- Karol V Habsburg (1500–1558), kr. Hiszpanii w l. 1519–1556, ces. od 1519 r. 178, 179, 189
- Karol X Gustaw (1622–1660), kr. Szwecji od 1654 r. 272
- Karol XII (1682–1718), kr. Szwecji od 1697 r. 297
- Karol ks. Walii (ur. 1948), s. Elżbiety II 500
- Karolingowie, dynastia 33, 48

- Katarzyna Aragońska (1485–1536), c. Ferdynanda V Katolickiego, ż. Henryka VIII w l. 1509–1533 155, 179, 180, 183
- Katarzyna Braganza (1638–1705), c. Jana IV port., ż. Karola II 287
- Katz Henryk, pol. historyk współcz. 521, 522
- Kay John (1704–1764?), mechanik, wynalazca ruchomego członka tkackiego 314, 315
- Keats John (1795–1821), ang. poeta 343
- Keir David Lindsay (ur. 1895), ang. historyk i prawnik 516
- Kent William (1684–1748), ang. architekt, twórca tzw. krajobrazowego ogrodu ang. 312
- Kesselring Albert (1885–1960), niem. marszałek, dowódca Luftwaffe w II wojnie światowej, w l. 1946–1952 w więzieniu ang. 467
- Kett Robert (zm. 1549), przywódca powstania chłopskiego 184
- Kett William (zm. 1549), przywódca powstania chłopskiego 184
- Kędzierski Jerzy Zdzisław, współcz. pol. historyk i poeta 7, 514, 525
- Kieniewicz Stefan, współcz. historyk pol. 522
- Kilbrandon lord 510
- Kildare, ród 156
- Kildare Gerard Fitzgerald (zm. 1513), ang. zarządca pñ. części Irlandii 156
- Kilwardby Robert (zm. 1279), uczony, filozof, abp Canterbury 148
- King H., członek Partii Pracy, przewodniczący Izby Gmin w 1965 r. 494
- Kingsley Charles (1819–1875), ang. powieściopisarz 406, 407
- Kipling Rudyard (1865–1936), ang. poeta i powieściopisarz, laureat nagrody Nobla w 1907 r. 424, 430, 472
- Kitchener Horatio Herbert (1850–1916), ang. gen., zdobywca Sudanu, min. wojny w l. 1914–1916 427, 437
- Klaudiusz (10 r. p.n.e. – 54 n.e.), ces. rz. od 41 r. 18, 19, 23
- Klemens IV (Gui Foulques, zm. 1268), papież od 1265 r. 105
- Klemens VII (Giulio de' Medici, 1478?–1534), papież, wydał bullę przeciw Henrykowi VIII, która spowodowała schizmę 179
- Kluck Alexander von (1846–1934), niem. gen. w I wojnie światowej 436
- Kneller Godfrey (1649–1723), niem. malarz osiadły w Anglii, nadworny portrecista 5 monarchów 279
- Knox John (1505–1572), kalwiński kaznodzieja, przywódca szk. protestantów 187, 196, 197, 222
- Kolumb Krzysztof (1451–1506), wł. żeglarz w służbie hiszp., odkrywca Ameryki 12, 160
- Kolumba św. (521–597), misjonarz Szkocji w 565 r. 30
- Komenský Jan Amos (1592–1670), cz. pedagog, reformator szkolnictwa i twórca nowożytnej pedagogiki 275
- Kopernik Mikołaj (1473–1543), pol. astronom, twórca systemu heliocentrycznego, kanonik warmiński 219, 278
- Kosygin Aleksiej (ur. 1904), premier ZSRR od 1964 r. 495, 496
- Kot Stanisław (ur. 1885), pol. historyk kultury i wychowania 518–520
- Kowalska Aniela, współcz. pol. anglistka 522
- Kowalski Włodzimierz Tadeusz, pol. historyk współcz. 524
- Koźmian Stanisław (1836–1922), pol. publicysta i polityk, krytyk, dyr. teatru krakowskiego 522
- Kraushar Aleksander (1843–1934), pol. historyk, publicysta i poeta 519, 520
- Krawczyk Z., pol. historyk współcz. 520
- Król Wacław, pol. historyk współczesny 524
- Krüger Paulus (1825–1904), twórca republiki Transwalu i jej prezydent w l. 1883–1900 433
- Kulas J., pol. historyk współcz. 523
- Kwiatkowska-Wolanin K., pol. historyk współcz. 518
- Kyd Thomas (1558–1594), ang. dramaturg 224

- Lafayette Marie Joseph de (1757–1834), fr. gen. i polityk, dowódca Gwardii Narodowej w l. 1789 i 1830, bojownik o niepodległość Stanów Zjednoczonych 491
- Lalor J. R. (XIX w.), twórca ruchu Młodej Irlandii, redaktor pisma „Nation” 390
- Lancaster Joseph (1778–1838), ang. kwiaker, od 1818 r. w Stanach Zjednoczonych 344
- Lancastrowie, dynastia 142, 144–146, 153, 175
- Landkorońska Karolina, historyk i patronka badań historycznych 519
- Lanfranc z Pawii (1005–1089), wł. prawnik, abp Canterbury 67, 77
- Langland William (zm. ok. 1400), autor *Wizji Piotra Oracza* 126, 147
- Langton Stephen (1150?–1228), abp Canterbury 93
- Latimer Hugh (1485–1555), bp Worcesteru, męczennik protestancki 184, 186
- Laud William (1573–1645), abp Canterbury, pierwszy min. Karola I 231, 234–237, 244, 251, 252
- Lauderdale John Maitland (1616–1682), faworyt Karola II, min., członek „Cabal” 287
- Law Andrew Bonar (1858–1923), ang. premier w l. 1922–1923 441, 449
- Lawrence David Herbert (1858–1930), ang. poeta i powieściopisarz, przedstawiciel nurtu psychoanalitycznego 474, 476
- Lawrence Thomas (1769–1830), ang. malarz portrecista 313, 347
- Lawrence Thomas Edward (1888–1935), ang. orientalista, pułkownik i agent wywiadu 439
- Laymon (XIII w.), duchowny, autor poematu *Brut* 108
- Leicester Robert Dudley (ok. 1532–1588), faworyt Elżbiety I, wódz wojsk ang. 194, 198, 214, 223
- Leighton Frederick (1830–1896), ang. rzeźbiarz i malarz 409
- Leland John (ok. 1506–1552), autor kronik z ostatnich lat panowania Henryka VIII 221
- Lennoxowie, ród 198
- Leon IV (800?–855), papież, obrońca Rzymu przed Saracenami 51
- Leon X (Giovanni de’Medici, 1475–1521), papież od 1513 r. 178
- Leon XIII (Gioachino Pecci, 1810–1903), papież od 1878 r., teoretyk chrześcijańskiej demokracji 412
- Leslie R. F., ang. historyk 519
- Lewes George Henry (1817–1878), ang. historyk filozofii 403
- Lewis Matthew Gregory (1775–1818), ang. powieściopisarz 341
- Libiszowska Zofia, pol. historyk współcz. 520, 521
- Lider Julian, pol. historyk współcz. 525
- Liebfeld Alfred (zm. 1977), pol. publicysta i pisarz 525
- Lilburne John (1618–1675), ang. purytanin, przywódca levellerów 236, 252, 260, 262, 265, 277
- Lillo George (1693–1739), ang. dramaturg 312
- Linacre Thomas (ok. 1460–1524), ang. lekarz, założyciel kolegium medycznego w Oksfordzie i katedry medycyny w Cambridge 166, 169
- Lipoński W., pol. historyk współcz. 522
- Lipson Ephraim (ur. 1888), ang. historyk gosp. 516
- Liverpool Robert Banks Jenkinson (1770–1828), ang. premier w l. 1812–1827 360, 366
- Livingstone David (1813–1873), ang. misjonarz, lekarz, geograf, przeszedł w poprzek Afrykę 396, 413
- Llewelyn (zm. 1282), ks. płn. Walii, od 1277 r. wasal Edwarda I, wódz powstania w 1282 r. 116
- Lloyd George David (1863–1945), ang. min. handlu w l. 1908–1915, premier w l. 1916–1922 423, 440–443, 447, 449
- Lloyd John Selwyn Brooke (ur. 1904), ang. min. obrony w l. 1955–1959, min. spraw zagr. w l. 1959–1960

- 485, 489
- Locke John (1632–1704), ang. filozof sensualista 277, 278, 307, 308
- Loria Jadwiga, pol. historyk szkolnictwa 525
- Lovelace Richard (1618–1658), ang. poeta 280
- Lovell C. R. 516
- Lovett William (1800–1877), założyciel Londyńskiego Stowarzyszenia Robotniczego 370, 371, 400
- Ludwik VII (ok. 1120–1180), kr. Francji od 1137 r. 80, 81, 88
- Ludwik IX św. (1214–1270), kr. Francji od 1226 r., założyciel Sorbony, krzyżowiec 117
- Ludwik XII (1462–1515), kr. Francji od 1498 r. 178
- Ludwik XIII (1601–1643), kr. Francji od 1610 r. 231
- Ludwik XIV (1638–1715), kr. Francji od 1643 r., mecenas nauk i sztuk 271, 286–289, 292, 295–297
- Ludwik XVI (1754–1793), kr. Francji w l. 1774–1792, pozbawiony korony przez rewolucję 327, 330, 331
- Luter Marcin (1483–1546), niem. teolog, reformator religijny, tłumacz Biblii 173, 183
- Lutosławski Jerzy, pol. ekonomista współcz. 525
- Lyell Charles (1797–1875), ang. geolog i paleontolog, twórca teorii rozwoju ziemi 403
- Lyly John (ok. 1554–1606), ang. poeta i pisarz 216, 223
- Ładyka Stanisław, pol. ekonomista współcz. 525
- Łaski Jan (1499–1560), pol. kaznodzieja protestancki działający w Polsce, Niderlandach i Anglii 184, 518
- Łaski Olbracht (1536–1605), wojewoda sieradzki 518
- Mac Arthur John (1767–1834), ang. oficer, pionier przemysłu włókienniczego w Australii 358
- Macaulay Thomas Babington (1800–1859), ang. historyk 405
- MacDonald James Ramsay (1866–1937), ang. dziennikarz, członek kierownictwa Niezależnej Partii Pracy, premier w l. 1924, 1929–1935 422, 449–454
- Machiavelli Niccolo (1469–1527), wł. historyk i pisarz polityczny Odrodzenia 170
- Mackie J. D., współcz. historyk bryt. 515
- Macmillan Harold (ur. 1894), ang. min. spraw zagranicznych w l. 1955–1957, premier w l. 1957–1963 485, 487–489, 491, 492
- MacMurrough Dermot (Diarmaid) (zm. 1171), ostatni kr. Leinsteru 83
- Macpherson James (1736–1796), autor rzekomych pieśni Osjana 341
- Magellan Ferdinand (1480–1521), port. żeglarz w służbie hiszp., kierownik pierwszej wyprawy dookoła ziemi 211
- Mahdi z Sudanu (1844–1885), arabski przywódca polityczny i religijny 426
- Mahmud II (1785–1839), sułtan turecki od 1808 r. 357
- Maksymilian I (1459–1519), kr. Niemiec, ces. rz. od 1493 r. 155, 178
- Malcolm II (zm. 1034), kr. Szkocji od 1005 r., zjednoczył królestwo 82
- Malcolm III Canmore (1035?–1093), kr. Szkocji od 1058 r., wasal kr. Anglii od 1091 r. 82
- Malthus Thomas Robert (1766–1834), duchowny ang., ekonomista, twórca teorii ludnościowej 363, 364, 402
- Małgorzata Tudor (1489–1541), c. Henryka VII, ż. Jakuba IV szk., potem Archibalda Douglasa, wreszcie Henry Stewarta 197
- Manchester Edward Montague (1602–1671), ang. polityk, dowódca Armii Parlamentu 255, 258
- Mandeville Bernard de (1670–1733), ang. filozof 309
- Mansfield Katherine (właśc. Beauchamp, 1888–1923), ang. powieściopisarka i nowelistka 478

- Marchand Jean-Baptiste (1863–1934), fr. gen. i odkrywca w Afryce 427
- Marcus G. J., współczesny ang. historyk floty 517
- Marek Aureliusz (121–180), ces. rz. od 161 r., przedstawiciel filozofii stoickiej 310
- Maria I Tudor (1516–1558), kr. Anglii od 1553 r., c. Henryka VIII, ż. Filipa II hiszp., krwawo zwalczała protestantyzm 179, 183, 185–189, 193, 195, 196, 204, 222
- Maria II (1662–1694), c. Jakuba II, ż. Wilhelma Orańskiego, kr. Anglii od 1689 r. 291, 292, 296
- Maria de Guise (1515–1560), ż. Jakuba V, regentka za Marii Stuart 185, 187, 196, 197
- Maria Stuart (1542–1587), w l. 1558–1560 kr. Francji jako ż. Franciszka II, potem ż. kolejno Darnleya i Bothwella, kr. Szkocji w l. 1558–1567, zmuszona do abdykacji, święta 185, 188, 189, 196–202, 210, 214, 216, 227
- Maria (1497–1534), c. Henryka VII, ż. Ludwika XII fr., potem Charlesa Brandona ks. Suffolk 178
- Maria Lotaryńska zob. Maria de Guise
- Maria Modeńska (1658–1718), c. Alfonsa IV d'Este, ż. Jakuba II 291
- Marks Karol (1818–1883), niem. filozof, twórca materializmu naukowego, przywódca I Międzynarodówki 163, 387, 421
- Malborough John Churchill (1650–1722), ang. gen., doradca kr. Anny, dowódca Wilhelma III 294, 297
- Marlowe Christopher (1564–1593), ang. dramaturg 223, 224
- Marshall George Catlett (1880–1959), amer. gen. i polityk, sekretarz stanu w l. 1947–1949, min. obrony w l. 1950–1951, laureat nagrody Nobla w 1953 r. 483
- Masefield John (ur. 1878), ang. poeta, powieściopisarz i dramaturg 475
- Matylda (1102–1167), c. Henryka I, ż. Henryka V niem., potem Geoffreya Plantageneta, kr. Anglii w 1141 r. 69, 80
- Maudith John (XVI w.), ang. matematyk 148
- Maugham William Somerset (1874–1965), ang. powieściopisarz 478
- Maurois André (1885–1967), właśc. Emil Herzog, fr. powieściopisarz i biografista 7, 515
- Maxwell James Clerk (1831–1879), ang. fizyk i astronom 402, 403
- Mączak Antoni, współcz. historyk pol. 519
- Medina Sidonia Alonso (1550–1615), hiszp. admirał, dowódca Wielkiej Armady 215, 216
- Melbourne William Lamb (1779–1848), ang. premier w l. 1834–1841 371, 372, 382
- Mendoza Bernardino de (1541–1604), hiszp. historyk, poseł w Londynie i Paryżu 201
- Meredith George (1828–1909), ang. poeta i powieściopisarz 406, 407
- Merlee William (XIV w.), ang. uczony i meteorolog 149
- Merowingowie, dynastia 28
- Merton Walter (XIII w.), bp i założyciel kolegium w Rochesterze 104
- Meszorer Albert, współcz. pol. prawnik 524
- Meysztowicz Jan, pol. pisarz współcz. 520
- Michelborne Edward (XVII w.), ang. kupiec i żeglarz 243
- Middleton Thomas (1570?–1627), angielski dramaturg 226
- Mierzwa Edward, pol. historyk współcz. 520
- Mieszko I (ok. 922–992), pierwszy historyczny władca pol. 59
- Miko S. (XVII w.), kupiec londyński 246
- Mill James (1773–1836), ang. ekonomista, filozof, wysoki urzędnik Kompanii Wschodnioindyjskiej 362, 363, 383, 404
- Mill John Stuart (1806–1873), ang. filozof, logik, ekonomista, przedstawiciel empiryzmu 362, 363, 402, 404

- Millais John Everett (1829–1896), ang. malarz prerafaelita 384, 408
- Millot Claude F. (1726–1785), fr. historyk, jezuita, autor historii Anglii 514
- Milner Alfred (1854–1925), ang. komisarz Afryki Płd., negocjator w wojnie burskiej, min. wojny w 1918 r. 441
- Milton John (1608–1674), ang. poeta 275, 276, 278, 280, 342
- Mitchell John (1815–1875), przywódca Konfederacji Irlandzkiej, potem amer. dziennikarz 372, 390
- Monk George Albemarle (1608–1670), admirał i gen. Cromwella, gubernator Szkocji od 1654 r., wprowadził na tron Karola II 266, 284
- Monmouth James (1649–1685), naturalny s. Karola II, pretendent do tronu 290
- Montesquieu Charles Louis de Secondat (1689–1755), fr. myśliciel, historyk, prawnik i pisarz 328
- Montfort Szymon de (1208?–1265), stworzył początki Parlamentu 97, 98, 100
- Montgomery Bernard Law of Alamein (ur. 1887), feldmarszałek bryt. w II wojnie światowej, zastępca naczelnego dowódcy NATO w l. 1951–1958 468, 470
- Montgomery Richard (1738–1775), ang. oficer, kolonizator wysp na Morzu Karaibskim, potem gen. amer. 243
- Moore George (1852–1933), ang.-irl. pisarz naturalistyczny 472
- Moore George Edward (1873–1958), ang. filozof, twórca bryt. szkoły analitycznej 481
- Moore Henry (ur. 1898), ang. rzeźbiarz 478
- Moore John (1761–1809), szk. gen. 333
- Moray zob. Stuart James
- More Thomas zw. Morusem (1478–1535), ang. pisarz, w l. 1529–1532 kanclerz 163, 166, 169–171, 180, 182, 221, 518
- Morgan Charles (1894–1958), ang. powieściopisarz, dramaturg i krytyk teatralny 478
- Morland George (1763–1804), ang. malarz pejzażysta 313
- Morley Thomas (1557–1603), ang. kompozytor, członek kapeli królewskiej 282, 313
- Morris William (1834–1896), ang. poeta prerafaelita, powieściopisarz, malarz 408, 410, 478
- Morton Arthur Leslie, współcz. ang. historyk ruchu robotniczego 7, 514
- Morton James Douglas (1530–1581), re-gent Szkocji od 1572 r. 201
- Mosley Oswald (ur. 1896), założyciel Bryt. Związku Faszystów 454
- Mountbatten Louis (ur. 1900), ang. admirał, naczelnny dowódca aliancki w Azji Płd.-Wschodniej w l. 1943–1946, ostatni wicekról Indii 470, 482
- Mountjoy Charles Blount (1563–1606), ang. namiestnik Irlandii 216
- Mroczkowski Przemysław, pol. anglista współcz. 525
- Namier L., ang. historyk 519
- Napier John (1550–1617), ang. matematyk, wprowadził nazwę logarytmu 279
- Napoleon Bonaparte (1769–1821), ces. Francuzów w l. 1804–1814, 10, 324, 332, 333, 335, 356, 360, 380
- Napoleon III (1808–1873), ces. Francuzów w l. 1852–1870 393, 395
- Nash John (1752–1835), ang. architekt i urbanista 347, 348
- Nashe Thomas (1571–1601), ang. pisarz satyryk 223
- Nelson Horatio (1758–1805), ang. admirał, zwycięzca Napoleona spod Abukiru i Trafalgaru 332
- Newcastle, ród 360
- Newcastle William Cavendish (1592–1676), dowódca armii Karola I 258
- Newman John Henry (1801–1890), ang. teolog i filozof, kardynał 412, 413
- Newton Isaac (1642–1727) ang. fizyk, astronom, matematyk, odkrywca prawa powszechnego ciążenia, twórca korpuskularnej teorii światła 279, 309

- Nightingale Florence (1820–1910), ang. inicjatorka nowoczesnego pielęgniarstwa 394
- Ninian św. (zm. 432?), bp celtycki 24
- Nixon Richard (ur. 1913), polityk amer., prezydent w l. 1969–1974 500, 504, 506
- Nobel Alfred (1833–1896), szw. chemik i przemysławiec, wynalazca dynamitu, fundator nagród 440, 472, 474, 475, 477, 480
- Nordcliffe zob. Harmsworth A.
- Norfolk Thomas Howard (1536–1572), przyjaciel Marii Stuart, organizator buntu przeciwko Elżbiecie I 200, 201
- North Frederick Guilford (1732–1792), ang. premier w l. 1770–1782 307, 323, 327, 328
- North Roger (XVII w.), ang. kolonizator Amazonki 242
- Northumberland, księżęta 378, 379
- Nowak-Kiełbikowa Maria, pol. historyk współcz. 523, 524
- Nurek M., pol. historyk współcz. 524
- Oates Titus (1649?–1705), ang. duchowny, wywołał prześladowania katolików 289
- O'Brien William Smith (1803–1864), przywódca Młodej Irlandii, deportowany do Australii 390
- O'Casey Sean (1884–1964), irl. dramaturg 475
- Ockham William (1290–1349), ang. filozof, przedstawiciel nominalizmu 103, 125, 148
- O'Connel Daniel (1775–1847), bojownik o wyzwolenie Irlandii 367, 370, 390
- O'Connor Feargus (1749–1855), irl. adwokat, redaktor pisma „The Northern Star” 370, 371
- Odger G. (XIX w.), członek Ligi Reformy 388
- Offa (757–796), saski kr. Mercji 32, 33, 48, 54, 81
- Ogonowski Zbigniew, pol. historyk filozofii 520
- Olechowski Tadeusz, pol. min. handlu zagr. 508
- Olszowski Stefan (ur. 1931), pol. min. spraw zagranicznych w l. 1971–1976, członek Biura Politycznego KC PZPR od 1970 r. 511
- Oman Charles (William Chadwick, ur. 1860), wybitny historyk ang. 515
- O'Neil Terence (ur. 1914), przywódca unionistów, premier Irlandii Północnej 500
- Onslow E. F., ang. rzeźbiarz epoki wiktoriańskiej 409
- Orozjusz (ok. 390–430), hiszp. historyk eklezjasta 54
- Osbert William Fitz (XII w.), przywódca buntu w Londynie w 1196 r. 92
- Osjan, lord celtycki 341
- Ostrowski Witold, pol. anglista 525
- Oswa (612–670), kr. Northumbrii od 641 r., zwycięzca Pendy kr. Mercji, zdobywca Walii i części Szkocji 31
- Oswald św. (zm. 642), kr. Northumbrii od 633 r. 31
- Otto I Wielki (912–978), kr. Niemiec od 936 r., ces. rz. od 962 r. 55
- Otton IV (1174?–1218), kr. Niemiec, ces. rz. 93
- Overton Richard (1630–1665), ang. pamphletista, przywódca levellerów 260
- Owen Robert (1771–1858), ang. socjalista utopijny, pisarz, pionier ruchu spółdzielczego 344, 345, 364, 365, 369
- Paderewski Ignacy (1860–1941), pianista i kompozytor pol., polityk, premier i min. spraw zagranicznych w 1919 r., przewodniczący Rady Narodowej w Londynie w 1940 r. 479
- Paine Thomas (1737–1809), ang. publicysta, bojownik o niepodległość Stanów Zjednoczonych 330, 339, 340, 521
- Palladio Andrea (1508–1580), wł. architekt i teoretyk architektury nawiązujący do antyku 281
- Palmerston Henry John Temple (1784–

- 1865), ang. min. spraw zagranicznych od 1830 r., premier w l. 1855–1858 i 1859–1865 357, 367, 382, 385, 387, 388, 392, 393, 395
- Panhurst Emmelide (1858–1928), ang. sufrażystka 442
- Paris Matthew (1200?–1259), dziejopis 106, 107
- Parker Matthew (1504–1575), ang. polityk, abp Canterbury 194
- Parnell Charles Stewart (1846–1891), irl. poseł do Parlamentu, bojownik o autonomię Irlandii 430, 431
- Parr Katarzyna (1513–1548), ż. Henryka VIII, potem Thomasa Seymours 184, 189
- Parry Charles Hastings (1848–1918), ang. muzyk wiktoriański 479
- Passe Simon de (XVII w.), malarz 228
- Pater Walter Horatio (1839–1894), ang. przedstawiciel krytyki impresjonistycznej 409
- Patryk św. (ok. 389–461), misjonarz Irlandii 24, 28
- Paulinus św. (zm. 644), misjonarz Anglii, abp Yorku 30, 37
- Paweł I (1901–1964), kr. Grecji od 1947 r. 484
- Pearson Charles (1857–1936), ang. prof. matematyki i filozofii 404
- Peel Robert (1788–1850), ang. min. spraw wewnętrznych od 1822 r., premier w l. 1834–1835 i 1841–1846 366, 367, 372, 375, 379, 380, 384, 389
- Pelham Henry (1695–1754), ang. min. spraw zagranicznych 304
- Pembroke Richard de Clare (zm. 1176), zdobywca Leinsteru w 1170 r., wasal Henryka II 84
- Penda (zm. 655), kr. Mercji od 626 r., zdobywca East Anglii 30–32, 38
- Penn William (zm. 1670), ang. admirał, zdobywca Jamajki 271, 274
- Pepin Mały (714–768), kr. Franków od 751 r. 44
- Pepys Samuel (1633–1703), ang. pisarz, autor *Dziennika* 281
- Percy, ród 378
- Percy Thomas (1729–1811), wydawca ballad staroang. 340
- Petty William (1623–1687), ang. ekonomista i pisarz, jeden z twórców ekonomii politycznej 276
- Picken T., malarz 410
- Phillips Marc, kapitan, zięć Elżbiety II 510
- Pierce John (XVII w.), kolonizator Nowej Anglii 242
- Piotr I Wielki (1672–1725), car Rosji od 1682 r., twórca potęgi Rosji 297
- Piszczkowski T., historyk współcz. 523
- Pitt William Młodszy (1759–1806), ang. premier w l. 1783–1801 i 1804–1806 323, 324, 331–333, 336, 339
- Pitt William Starszy (1708–1788), ang. polityk konserwatywny, premier w l. 1766–1768 304, 305, 307, 323
- Pius V św. (Michele Ghislieri, 1504–1572), papież od 1566 r. 200
- Plantageneci, dynastia 69, 74, 80, 110, 119, 142, 144
- Plautius Aulus (I w.), pogromca Caracacusa 19
- Plowden Edward (XVII w.), kolonizator Delaware 243
- Podgorny Nikołaj (ur. 1903), radz. działacz polityczny i państwowy, przewodniczący Rady Najwyższej ZSRR w l. 1965–1977 509
- Pole Reginald (1500–1558), ang. kardynał, legat papieski, ostatni rzymskokatolicki abp Canterbury 186
- Pollitt Harry (1890–1960), współzałożyciel i sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wielkiej Brytanii w l. 1929–1965 484
- Pompidou Georges (1911–1974), fr. polityk, premier, prezydent Francji w l. 1969–1974 510
- Poole R. L., ang. historyk 515
- Pope Alexander (1688–1744), ang. poeta pseudoklasyczny 298
- Potter G. (XIX w.), członek Ligi Reformy 388

- Pottern Ch. (XVII w.), ang. sukiennik 246
- Pound Ezra (ur. 1885), amer. poeta i krytyk literacki, inicjator imażynizmu 476
- Poynings Edward (1459–1512), podporządkował Irlandię Anglii 156
- Prichard H. A., ang. filozof współcz. 481
- Priestley Joseph (1733–1804), ang. filozof i chemik, odkrywca tlenu 307, 309
- Priestley John Boyton (ur. 1894), ang. pisarz, publicysta i krytyk literacki 478
- Profumo John Denis (ur. 1915), ang. min. wojny w l. 1960–1963 491
- Prout William (1785–1850), ang. chemik odkrywca 346
- Pryde G. S., historyk współcz. 515
- Przedziecki Rajnold, pol. dyplomata i historyk współcz. 517
- Ptolemeusz (II w.), aleksandryjski matematyk, astronom i geograf 219
- Pugin Augustus Welby Northmore (1812–1852), ang. teoretyk sztuki i architekt 409
- Pullen Robert (XII w.), fr. teolog 103
- Purcell Henry (1659–1695), ang. organista w kapeli królewskiej i kompozytor oper 282, 313, 479
- Pym John (1584–1643), ang. polityk, przeciwnik Lauda 233, 237, 251, 253–255
- Pyteasz z Marsylii (IV w. p.n.e.), gr. kupiec i żeglarz 14
- Radcliffe Ann (1764–1823), ang. poetka preromantyczna i powieściopisarka 341
- Rafael (Raffaello Santi, 1483–1520), wł. malarz i architekt renesansowy 408
- Raikes Robert (1735–1811), ang. dziennikarz i filantrop, twórca szkół niedzielnych 344
- Raleigh Walter (ok. 1552–1618), ang. polityk, admirał, żeglarz, historyk, poeta, założyciel kolonii w Wirginii, inicjator wypraw morskich 195, 207, 208, 211–213
- Ramsey P. C., ang. historyk 524
- Rapacki Adam (1909–1969), pol. ekonomista, min. żeglugi w l. 1947–1950, min. szkół wyższych w l. 1950–1956, mini spraw zagranicznych w l. 1960–1968 490, 493, 497
- Rawsthorne Alan (ur. 1905), ang. kompozytor koncertów 479
- Reade Charles (1814–1884), ang. powieściopisarz i dramaturg 406, 407
- Reading Rufus Isaac (1860–1935), ang. wicekról Indii w l. 1921–1925, min. spraw zagranicznych w 1931 r. 453
- Rembrandt Harmensz van Rijn (1606–1669), hol. malarz i grafik 313
- Reynolds Joshua (1723–1792), ang. malarz, architekt i teoretyk sztuki 313, 347
- Rhodes Cecil (1853–1902), ang. kolonizator, od 1890 r. premier Kraju Przyłodka 426, 427
- Ricardo David (1772–1823), ang. ekonomista, współtwórca klasycznej burżuazyjnej ekonomii politycznej 362, 363, 365
- Riccio David (1540–1566), wł. muzyk, sekretarz Marii Stuart 198, 199
- Richard z Wallingford (XIV w.), ang. uczony, matematyk, astronom 148
- Richardson Owen Williams (1879–1959), ang. fizyk, laureat nagrody Nobla w 1928 r. 480
- Richardson Samuel (1689–1761), ang. powieściopisarz 311
- Richelieu Armand Jean du Plessis (1585–1642), kardynał, od 1624 r. pierwszy min. Ludwika XIII 231, 238, 244
- Ritchie Neil Methuen (ur. 1897), ang. gen., dowódca II korpusu w Afryce w II wojnie światowej 467, 468
- Robert (1052–1134), ks. Normandii, krzyżowiec 67, 68
- Robert of Mortain (XI w.), baron normandzki 64
- Robert z Gloucester, kronikarz z ok. 1300 r. 108
- Robertson William (1721–1793), szk. historyk 310

- Rockingham, ród 360
- Rockingham Charles Watson Wentworth (1730–1782), ang. premier w 1765 r., przywódca wigów 329
- Roe Thomas (XVII w.), mediator w wojnie pol. szwedzkiej 520
- Rolls-Royce, koncern 504
- Rommel Erwin (1891–1944), feldmarszałek niem., głównodowodzący sił niem. w Afryce w II wojnie światowej 466–468, 470
- Romney George (1734–1802), ang. malarz portrecista 313
- Rood Teodor (XV w.), ang. drukarz 166
- Roosevelt Franklin Delano (1882–1945), prezydent USA w l. 1932–1944, współtwórca ONZ 470
- Roper William (zm. 1578), zięć Morusa i autor jego biografii 221
- Rosebery Archibald Philip Primrose (1847–1929), ang. niem. spraw zagranicznych w l. 1886, 1892–1894, premier w l. 1894–1895 428
- Rosetti Dante Gabriel (1828–1882), ang. poeta preraphaelita i malarz 408, 409
- Ross William David (ur. 1877), szk. filozof i filolog, wydawca dzieł Arystotelesa 489
- Rostworowski Emanuel, pol. historyk współcz. 521
- Rothemere zob. Harmworth H.
- Rotschild Lionel (1808–1879), ang. bankier 425
- Rotschildowie, rodzina bankierska 380
- Rowse Alfred Laslie (ur. 1903), ang. historyk 514
- Rozbicki M., pol. anglista współcz. 518
- Rubens Peter Paul (1577–1640), flam. malarz barokowy 281, 313
- Ruraidhe O'Connor (XI w.), władca Connachtu 83
- Ruskin John (1819–1900), ang. krytyk i teoretyk sztuki 408, 409
- Russel, ród 379
- Russel Bertrand (1872–1970), ang. matematyk, pisarz, filozof, laureat nagrody Nobla w 1950 r. 480, 481, 488
- Russel John (1792–1878), ang. premier w l. 1846–1852 i 1865–1866 360, 373, 389
- Rutherford Ernest (1871–1937), ang. fizyk, konstruktor jądrowego modelu atomu, laureat nagrody Nobla w 1908 r. 479, 480
- Rymer Thomas (1641–1713), ang. antykwariusz, wydawca dokumentów *Foedera* 310
- Ryszard I Lwie Serce (1157–1199), kr. Anglii od 1189 r., krzyżowiec 90–92, 101
- Ryszard II (1367–1400?), kr. Anglii od 1377 r., usunięty przez Henryka IV 126, 128, 142, 175
- Ryszard III (1452–1485), kr. Anglii od 1483 r. 145, 146
- Ryszard II Dobry (zm. 1027), ks. Normandii, przywódca rebelii chłopskiej 59
- Ryszard York zob. Ryszard III
- Ryszard York rzekomy, właśc. Warbeck Perkin 154
- Rzadkowska Helena, pol. anglistka współcz. 521
- Sabaudzki ks. zob. Victor Amedée II
- Saladyn (Salah al-Din, 1138–1193), sułtan Egiptu i Syrii, zdobywca Jerozolimy 86, 87
- Salisbury Robert Arthur (1830–1903), ang. premier w l. 1885–1892 426–428, 430, 431
- Sampson George, współcz. ang. historyk literatury 516
- Samuel Herbert (1870–1963), ang. polityk 453
- Sanderson Robert (1660–1741), ang. antykwariusz, wydawca dokumentów *Foedera* 310
- Sargent Malcolm (ur. 1895), ang. dyrygent 479
- Sassoon Siegfried Lorraine (ur. 1886), ang. poeta i powieściopisarz 475
- Schuman Maurice (ur. 1911), fr. polityk, min. spraw zagranicznych w l. 1969–1973 506
- Scott Michael (XIII w.), filozof 148
- Scott Walter (1771–1832), szk. powieścio-

- pisarz romantyczny 342
- Seeley John (1834–1895), profesor historii w Cambridge 424
- Seeling William (XV w.), przeor Canterbury 166
- Seneka Lucius Annaeus (4 r. p.n.e. – 65 r. n.e.), rz. filozof eklektyk, pisarz, wychowawca Nerona 224
- Sexby E. (XVII w.), leveller 263
- Seymour Edward Somerset (1506–1552), lord protektor 184, 185, 190
- Seymour Jane (1509–1537), ż. Henryka VIII 184
- Shaftesbury Anthony (1671–1713), ang. filozof i etyk 307, 309
- Shaw George Bernard (1856–1950), irl. dramaturg, laureat nagrody Nobla w 1925 r. 420, 475
- Shelley Percy Bysshe (1792–1822), ang. poeta romantyczny 343, 353, 364
- Sheridan Richard (1717–1779), ang. komediopisarz 312
- Shofield A. N. E., bryt. historyk współcz. 520
- Sidney Philip (1554–1586), ang. poeta 223
- Simnel Lambert (1447?–1534?), samozwaniec, marionetkowy przywódca buntu przeciw Henrykowi VII 153, 155
- Simon John (1873–1954), ang. min. spraw zagranicznych w l. 1931–1935 453
- Sinko Zofia, pol. anglistka i tłumaczka 522
- Sitwell Edith (1887–1964), ang. poetka i malarka 476
- Skrzypek Andrzej, pol. historyk współcz. 523
- Słomczyński Maciej, pol. tłumacz współcz. 525
- Smellie Kingsley Bryce (ur. 1897), ang. polityk, historyk i ekonomista 515
- Smith Adam (1723–1790), ang. ekonomista, twórca klasycznej liberalnej szkoły ekonomii politycznej 309, 310, 362–365
- Smith Ian Douglas (ur. 1919), prezydent Rodezji od 1964 r. 495, 498, 506
- Smolett Tobias (1721–1771), ang. powieściopisarz 311
- Snowden Philip (1864–1937), członek kierownictwa Niezależnej Partii Pracy 422, 450, 451, 453
- Soane John (1753–1837), ang. architekt neoklasyczny 347
- Somer van, malarz 230
- Southey Robert (1774–1843), ang. poeta jezior 342
- Southwell Robert (ok. 1561–1595), ang. poeta religijny 222
- Spencer Herbert (1820–1903), ang. filozof 362, 400, 402, 403
- Spenser Edmund (1552–1599), ang. poeta, twórca tzw. zwrotki spenserowskiej 222
- Spring Howard (ur. 1889), ang. powieściopisarz 478
- Stanhope James (1675–1721), ang. min. spraw zagranicznych 303
- Stanley Frank, przewodniczący Komunistycznej Partii Wielkiej Brytanii od 1956 r. 491
- Stanley Henry Morton (właśc. John Rowlands, 1841–1904), ang. podróżnik, badacz Afryki 396
- Stanley (Derby), ród 379
- Steele Richard (1672–1729), ang. dziennikarz, wydawca czasopisma „The Tatler” od 1709 r. i „The Spectator” od 1711 r., dramaturg 298, 312
- Stefan (1105–1154), hr. Blois, kr. Anglii w l. 1135–1154 69, 81, 82, 84, 87
- Stefanowicz J., pol. dziennikarz współcz. 523
- Steinberg Sigfrid Henry (ur. 1899), ang. filolog i historyk 516
- Stephenson George (1781–1848), konstruktor parowozu 351
- Sterne Laurence (1713–1768), ang. powieściopisarz 311
- Stevenson A., ang. rzeźbiarz 409
- Stevenson Robert Louis (1850–1894), ang. powieściopisarz i eseista 407, 472
- Stewart Michael (ur. 1906), ang. min. spraw zagranicznych w l. 1965–1966 493, 494, 496, 499, 502
- Stow John (1525–1605), ang. historyk, autor opisu Londynu 221

- Strabon (63 r. p.n.e. – 23 r. n.e.), gr. geograf 19
- Strafford Thomas Wentworth (1593–1641), ang. polityk, od 1612 r. namiestnik Irlandii 231, 252, 253
- Stratman H., niem. historyk współcz. 521
- Stuarci, dynastia 7, 187, 193, 227, 229, 235, 237, 241–243, 245, 247, 248, 264, 269, 272, 280–285, 293, 294, 296, 298–300, 520
- Stuart Dunley (XIX w.), członek Literackiego Towarzystwa Przyjaciół Polski 388
- Stuart James Moray (1553?–1570), brat Marii Stuart, przywódca antykatolickiego związku w Szkocji, regent 197–199
- Stubbs William (1825–1901), ang. historyk 406, 516
- Suckling John (1609–1642), ang. poeta i żołnierz 280
- Sudbury Simon (XIV w.), abp Canterbury 128
- Sulik B., hist. współcz. 524
- Sullivan Arthur Seymour (1842–1900), ang. kompozytor operetek 479
- Surrey Henry (ok. 1517–1547), ang. poeta, twórca sonetów 222
- Swedenborg Emanuel (1688–1772), szw. fizyk i chemik, mistyk, twórca nowego wyznania w Anglii 342
- Swen Widłobrody (zm. 1014), kr. Danii 59
- Swift Jonathan (1667–1745), ang. powieściopisarz i pamflecista 297
- Swinburne Algernon Charles (1837–1909), ang. poeta preraphaelita i tragic 408
- Sykstus V (Felice Peretti, 1521–1590), papież od 1585 r., organizator kolegium kardynalskiego 214
- Synge John Millington (1871–1909), irl. dramaturg 475
- Szekspir William (1564–1616), ang. pisarz i aktor, jeden z najwybitniejszych dramaturgów światowych 10, 19, 96, 147, 221–226, 282, 312, 342, 519, 522, 525
- Szelągowski Adam (1873–1961), pol. historyk 519
- Szumska Urszula, pol. historyk 518
- Szyrma Lach August (XIX w.), pol. pisarz i działacz emigracyjny 522
- Taborski Bolesław, współcz. pol. filolog 525
- Tacyt (ok. 55–120), rz. historyk 19, 20
- Talbot Carolus H. (Shrewsbury Charles) 518
- Tarnawski Władysław, pol. anglista 525
- Tasso Torquato (1554–1595), wł. poeta epicki 222
- Tawney Richard Henry (ur. 1880), ang. historyk gospodarczy 519
- Tazbir Janusz, pol. historyk współcz. 518
- Teodor z Tarsu (602–690), abp Canterbury, reformator klasztorów, założyciel szkół klasztornych 31, 32, 43, 44
- Temple, ród 360
- Tennyson Alfred (1809–1892), ang. poeta wiktoriański 407, 408
- Thackeray William M. (1811–1863), ang. powieściopisarz 406, 407
- Theobald (zm. 1161), abp Canterbury 87, 106
- Thomas James Henry (1874–1949), ang. działacz związkowy, organizator strajków robotniczych 450, 453
- Thompson William (1785–1833), ang. teoretyk ekonomii politycznej, socjalista utopijny 365
- Thomson G. M., ang. sekretarz stanu 497
- Thomson Joseph John (1856–1940), ang. fizyk, odkrywca elektronu, laureat nagrody Nobla w 1937 r. 479, 480
- Thomson William I. Kelvin (1824–1907), ang. fizyk 404
- Tokarczyk Roman, współcz. pol. historyk państwa i prawa 520
- Toland John (1670–1722), irl. filozof i pisarz 307
- Tone Theobald Wolfe (1763–1798), przywódca Towarzystwa Zjednoczonych Irlandczyków 339

- Torkil (XI w.), wiking, zarządca Anglii pld. 59
- Tovey Donald Francis (1875–1940), ang. muzykolog i kompozytor 479
- Townshend Charles (1674–1738), ang. polityk, premier 326
- Townshend Charles Vere Ferrers (1861–1924), ang. gen. walczący w Turcji w l. 1916–1918 438
- Trąpczyński Witold (ur. 1909), ekonomista, pol. działacz polityczny 501
- Tretiak Józef, pol. anglista 525
- Trevelyan George Macaulay (1876–1962), ang. historyk 6, 7, 514, 519
- Trevithick Richard (1771–1833), ang. konstruktor parowozu 351
- Trivet Nicolas (ok. 1285–ok. 1328), ang. kronikarz 103
- Trollope Anthony (1815–1882), ang. powieściopisarz wiktoriański 406, 407
- Tudorzy, dynastia 6, 7, 145, 146, 150, 152, 153, 155–160, 162, 171, 179, 183, 186, 191, 193, 208, 216, 220, 221, 235, 237, 248, 275, 298, 378, 379, 409, 411
- Turner William (1776–1851), ang. malarz marynista 347
- Tycjan (Tiziano Vecelli, 1476–1576), wł. malarz renesansowy 313
- Tyler Wat (zm. 1381), przywódca buntu chłopskiego 127–129, 132, 184
- Tyndale William (1484–1536), ang. grezysta i tłumacz *Biblii* 173, 174
- Tyndall John (1820–1893), ang. fizyk 403
- Tyszką Henryk, pol. historyk współcz. 517
- Valera Eamon De (1882–1974), irl. polityk, przywódca Sinn Féin w l. 1917–1926, prezydent od 1959 r. 447, 448
- Vansittart Robert Gilbert (ur. 1881), ang. pisarz, podsekretarz stanu w ministerstwie spraw zagranicznych w l. 1930–1937 457
- Vaughan Henry (1622–1695), ang. lekarz i poeta 280
- Vaughan Williams Ralph (1872–1958), ang. kompozytor oper 479
- Vergil Polydor (1470–1555), wł. eklezjasta, kronikarz 171, 221
- Victor Amedée II (1666–1732), ks. Sabaudzki, kr. Sycylii w l. 1713–1720 297
- Vives Juan Lodovico (1492–1540), hiszp. humanista, zwolennik szkolnictwa publicznego 169
- Voltaire (François Maria Arouet, 1694–1778), fr. filozof i pisarz Oświecenia 328
- Wależjusz, dynastia 119
- Walker Ernest (1870–1949), ang. muzykolog i historyk muzyki 516
- Walker P., (ur. 1932), współcz. polityk ang. 509
- Wallace William (1270?–1305), szk. bohater narodowy, przywódca powstania chłopskiego w 1297 r. 117
- Wallis John (1616–1703), ang. matematyk, twórca rachunku różniczkowego 279
- Walpole Horacy (1717–1797), ang. powieściopisarz 341
- Walpole Robert (1676–1745), przywódca wigów, premier w l. 1721–1742 299, 302–304, 311
- Walsingham Francis (ok. 1530–1590), ang. dyplomata, sekretarz Elżbiety I 190, 191, 194, 201
- Walvyn William (XVII w.), przywódca levellerów 260
- Walter (XII w.), archidiakon, wykładowca w Oksfordzie 103
- Walter Hubert (zm. 1025), justycjariusz, regent Ryszarda I 91
- Walter John (1776–1847), założyciel i wydawca pisma „The Times”, twórca artykułu redakcyjnego 420
- Warbeck Perkin (1474–1499), samozwaniec, rzekomy Ryszard York, pretendent do korony w 1492 r. 154, 155
- Warwick Edward (1475–1499), stronnik

- Edwarda IV, spiskowiec przeciw Henrykowi VII 145, 153
- Warwick John Dudley zob. Dudley John Warwick
- Warwick Robert Richard (1587–1658), ang. admirał, przewodniczący Komitetu do Spraw Kolonii 268, 269
- Washington George (1732–1799), naczelny wódz kolonistów amer. w wojnie z Anglią, prezydent USA w l. 1789–1796 327
- Watt James (1736–1819), ang. konstruktor maszyny parowej 309, 318
- Waugh Evelyn (1903–1966), ang. powieściopisarz 478
- Wavell Archibald Percival (1883–1950), ang. gen., dowódca na Środkowym Wschodzie i w Afryce w l. 1940–1943, wicekról Indii w l. 1943–1947 466
- Wawrzkowicz Eugeniusz, pol. historyk 521
- Webb Beatrice Porter (1858–1943) i Sidney (1859–1947), założyciele Towarzystwa Fabian, działacze socjalistyczni 420
- Weisser H. G., historyk współcz. 521
- Wellington Arthur Wellesley (1769–1852), dowódca wojsk ang. w Hiszpanii, zwycięzca spod Waterloo, min. spraw zagranicznych w r. 1834, premier w l. 1834–1835 333–335, 360, 365, 368, 494
- Wells Herbert George (1866–1946), ang. powieściopisarz 473
- Wentworth Thomas Strafford (1593–1641), ang. parlamentarzysta, namiestnik Irlandii 233, 234
- Wereszycki Henryk (ur. 1899), pol. historyk 521
- West Anthony, ang. pisarz współcz. 478
- Whitehead Alfred North (1861–1947), ang. matematyk i filozof, współpracownik Russela 481
- Whitelaw W. (ur. 1918), ang. sekretarz stanu 506, 507
- Whitley John Henry (1866–1935), przewodniczący komisji rządowej z 1918 r., Izby Gmin w l. 1921–1928, prezes BBC w l. 1930–1935 442
- Wiktoria (1819–1901), c. Edwarda ks. Kentu, ż. Alberta Sachsen-Coburg-Gotha, kr. Anglii od 1837 r., ces. Indii od 1876 r. 373, 382, 392, 394, 413, 423, 441
- Wiktoria ks. koburska (zm. 1861), c. Franciszki ks. Sachsen-Coburg, ż. Edwarda ks. Kentu 373
- Wilde Oscar (1856–1900), ang. dramaturg, powieściopisarz, nowelista 472, 475
- Wildman J. (XVII w.), leveller 263
- Wilhelm II (1859–1941), ces. niem. w l. 1888–1918 433, 447
- Wilhelm I Zdobywca (1027–1087), ks. Normandii, kr. Anglii od 1066 r. 55, 59–67, 69–71, 74, 75, 78, 81, 87
- Wilhelm II Rudy (1056–1100), kr. Anglii od 1087 r. 66, 67, 82
- Wilhelm III Orański (1650–1702), statthouder Holandii, kr. Anglii od 1689 r. 288, 291–297
- Wilhelm IV (1765–1837), kr. Anglii od 1830 r. 368
- Wilhelm (XI w.), ks. Normandii, wuj Edwarda Wyznawcy 59
- Wilhelm Aetheling (zm. 1120), s. Henryka I 69
- Wilhelm z Sens (XII w.), architekt 110
- Wilkes John (1727–1797), ang. dziennikarz radykalny, członek Izby Gmin, Lord Mayor Londynu 321, 322
- William z Heytesbury (XIV w.), fizyk 149
- William z Malmesbury (1095–1143), ang. kronikarz 77
- Williamson James Alexander (ur. 1886), ang. historyk i filozof 517
- Willoughby Hugh (zm. 1554), organizator wyprawy na Morze Białe 204
- Wilson Charles Thomson Rees (1869–1959), szk. fizyk, laureat nagrody Nobla w 1927 r. 480
- Wilson F. P. 516
- Wilson Harold (ur. 1916), przywódca

- Partii Pracy od 1963 r., premier w l. 1964–1970 491–499, 501, 505, 511, 513
- Wilson J. C., współcz. filozof ang. 481
- Windsorska dynastia 441
- Winstanley Gerrard (1609–1660), ideolog diggerów 265, 276, 277
- Wolsey Thomas (1475–1530), kanclerz Henryka VIII, od 1515 r. kardynał, od 1518 r. legat papieski, mecenas sztuk 157, 168, 171, 174, 178–180, 221
- Wood John ojciec (1705–1754) i syn, ang. architekt 312
- Woolf Virginia (1882–1941), ang. powieściopisarka 476
- Wordsworth William (1770–1850), ang. poeta jezior 342, 408
- Wren Christopher (1632–1723), ang. architekt, rekonstruktor Londynu 281, 312
- Wulfhere (657–674), kr. Mercji od 670 r., suweren Anglii pld. i Essexu 32
- Wyatt Thomas (ok. 1503–1542), ang. poeta 222
- Wyatt Thomas (1521–1544), przywódca spisku przeciw Marii Tudor 186
- Wyclif John (ok. 1320–1384), ang. teolog i filozof 125, 126, 146, 149, 150, 171
- Wynfrith z Wessexu zob. Bonifacy św.
- Yeats William Butler (1865–1939), irl. poeta, laureat nagrody Nobla w 1923 r. 475
- Yorkowie, dynastia 144, 145, 155, 156
- Young Edward (1683–1765), ang. poeta preromantyczny 341
- Young Thomas (1773–1839), ang. fizyk, odkrywca zjawiska interferencji światła 345
- Zawadzki W. H., pol. historyk współcz. 525
- Zieliński Ludwik, pol. historyk współcz. 521
- Zins Henryk, pol. historyk współcz. 514, 517–520, 522
- Zoffany, malarz 321
- Zubrzycki J., historyk współcz. 524
- Zygmunt III Waza (1566–1632), kr. pol. od 1587 r. 520
- Żantuan K., ang. historyk 518

INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH

- Abisynia 456, 458, 466
 Abukir 332
 Addis Abeba 467
 Aden 358, 491
 Adrianopol 25
 Adriatyk 333
 Adżedabia 466
 Afganistan 358, 393, 395, 425, 426, 435
 Afryka 44, 207, 211, 286, 327, 353–355, 357, 359, 395, 396, 413, 417, 418, 425–428, 433, 443, 457, 466, 501
 – Południowa 332, 359, 396, 425–428, 433
 – Północna 12, 31, 207, 435, 466–468, 470
 – Środkowa 427
 – Wschodnia 444, 466, 467
 – Zachodnia 444
 Akka 92, 438
 Akwitania 38, 61, 80, 90, 93, 117, 119, 120, 122
 Aldermaston 487
 Aleksandria 426, 466, 468
 Alzacja 437
 Ameryka 134, 158, 200, 204, 207, 208, 210, 211, 213, 220, 235, 241, 242, 244, 274, 283, 286, 287, 292, 297, 324, 326, 327, 329, 330, 353, 391, 418, 469
 – Łacińska zob. Ameryka Południowa
 – Południowa 211, 242, 303, 353, 418, 427
 – Północna 160, 207, 242, 255, 296, 297, 304, 307, 324, 325, 338, 340
 Amiens 332
 Amman 487
 Amsterdam 238, 267
 Anjou 69, 90, 117
 Antwerpia 135, 136, 174, 206, 209, 331
 Antyle zob. Małe Antyle
 Appalachy 324
 Arabia 355, 438
 Archangielsk 443
 Ashdown 51
 Ateny 393
 Atlantyk 13, 134, 202, 208, 210, 267, 324, 418, 463, 468, 469
 Audh 396
 Australia 335, 353, 355, 357–359, 376, 397, 414, 418, 443, 444, 448, 461, 469, 484–486, 488
 Austrazja 28
 Austria 304, 319, 331–333, 356, 357, 393, 457, 458
 Austro-Węgry 425, 435
 Avon 224
 Awinion 125
 Azincourt 143
 Azja 12, 204, 213, 241, 286, 292, 304, 353–356, 395, 425, 426, 435, 456, 471, 485
 – Mniejsza 43, 438
 – Środkowa 395
 Bagdad 49, 438
 Bahama 492
 Baltimore 336
 Bałkany 425, 438
 Bałtyk 16, 49, 57, 134, 138, 203, 267, 268, 272, 331, 333
 Barbados 243, 496
 Basing 51
 Basuto 493

- Batawia 244
 Bath 22, 23, 27
 Bayeux 63
 Bayonne 123
 Bec 77
 Beczuan zob. Republika Botswana
 Belfast 500, 501, 503
 Belgia 329, 331, 334, 368, 415, 463, 483
 Bengal 305, 357
 Benghazi 466, 468
 Berchtesgaden 458
 Berlin 418, 436, 471
 – Zachodni 494, 499
 Bermudy 242, 357, 506
 Berwick 237
 Biafra 499
 Bihar 305
 Birma 358, 396, 469, 470, 483
 Birmingham 165, 283, 301, 318, 319, 400,
 402, 419, 458, 496
 Bizancjum 49
 Bizerta 470
 Blackpool 498, 499, 503, 504, 507, 510
 Blenheim 297
 Bliski Wschód (Lewant) 102, 107, 133, 207,
 238, 239, 268, 273, 357, 392, 393, 395,
 433, 436–438, 460, 466, 468, 470, 510
 Bombaj 287, 305, 357
 Bonn 495
 Bordeaux 123, 133
 Borneo Północne 426
 Bosfor 356, 357, 393, 438
 Boston 134, 135, 326, 386
 Bosworth 146, 153
 Boulogne 155, 185, 332
 Bouvines 94
 Brabancja 138, 203
 Brazylia 268
 Bretania 61, 90, 134, 154
 Brétigny 122
 Brighton 485, 498, 502, 505, 507
 Bristol 72, 84, 132–134, 136, 137, 159,
 160, 207–209, 211, 245, 249, 258, 264,
 283, 319, 402, 409
 Brooklyn 327
 Brugia 135, 136
 Bruksela 497
 Bunker Hill 326
 Burgundia 143, 154
 Burma zob. Birma
 Calais 122, 123, 135, 136, 138, 144, 154,
 186, 203, 215
 Calder Hall 486
 Cambridge 103, 104, 111, 126, 147, 149–
 151, 166, 168, 173, 180, 217–219,
 234, 255, 275, 291, 368, 397–399,
 402, 403, 406, 424, 442, 479–481, 505
 Canterbury 23, 30–33, 36, 37, 43, 44,
 46, 51, 55, 60, 67, 72, 87–89, 93,
 106, 108, 110, 111, 114, 166, 167,
 174, 180, 182, 223, 234, 235, 291
 Capetown 427
 Casablanca 470
 Cejlon 244, 332, 334, 335, 483
 Chartres 106
 Chartum 426
 Cheshire 64
 Chester 27, 52
 Chichester 23
 Chile 211
 Chiny 204, 211, 355, 358, 395, 396, 427,
 434, 450, 456, 469, 497
 Chińska Republika Ludowa 483, 485, 497,
 505, 508
 Cieśnina Botnicka 394
 – Kaletańska 9, 154
 Clarendon 88, 90
 Cluny 55
 Clyde 19, 20, 82
 Colchester 17, 19, 22, 23, 165, 246
 Connacht 83
 Connecticut 244
 Coventry 132, 137, 140
 Crécy 121, 122
 Cudenarde 297
 Cumberland 82, 102
 Cypr 425, 426, 485, 489, 492
 Cyrenajka 466, 468
 Czechosłowacja 458, 459, 492
 Czechy 239
 Daleki Wschód 395, 433, 434, 445, 450,
 456, 469, 470
 Danelaw 38, 52, 56–58, 71

- Dania 45, 59, 159, 268, 270, 272, 463
 Dardanele 357, 393, 437, 438
 Darlington 351, 506
 Delaware, rzeka 243
 Delaware, stan 243
 Delhi 305
 Demokratyczna Republika Wietnamu 495, 509
 Derby 329
 Derbyshire 102
 Detroit 336
 Devon 27, 48, 132, 133, 163, 319
 Devonshire 11
 Dordrecht 135
 Dorset 48, 133
 Dover 26, 72, 287, 464
 Dublin 83, 84, 156, 295, 431, 441, 447
 Dunaj 25
 Dunbar 198, 266
 Dunkierka 215, 267, 271, 285, 286, 463, 470, 482
 Durham 63, 64, 78, 200, 402
 Dżwina 204

 East Anglia (Wschodnia Anglia) 27, 31, 48, 49, 51, 52, 56
 Easton 133
 Edgehill 255
 Edington 52
 Edynburg 30, 83, 187, 197, 198, 210, 330, 402, 403, 479
 Egipt 332, 355, 425–427, 434, 448, 466, 468, 486
 El Agheila 466
 El Alamein 468, 470
 Elbląg 206, 275, 518
 Ellendum 48
 Ely 78
 Erytrea 466, 467
 Essex 27, 31, 32, 40, 48, 49, 102, 127, 137
 Eton 150, 218, 378, 380, 398
 Europa 9–12, 14, 30, 43, 49, 94, 103, 107, 109, 120, 121, 132, 134, 150, 155, 158, 165, 171, 179, 204, 210, 240, 241, 258, 268, 272–274, 282, 292, 295–297, 303, 304, 312, 319, 330, 331, 333, 340, 343, 349, 350, 352, 353, 356, 376, 392, 415, 437, 443, 456, 457, 464, 465, 470, 471, 478, 486, 488, 490, 494, 511, 519
 Evesham 100
 Exe 11
 Exeter 23, 78, 111, 319

 Faszoda zob. Kodok
 Federacja Malajzji 487, 492, 493
 Federacja Południowoarabska zob. Zjednoczona Republika Arabska
 Filadelfia 326, 327
 Filipiny 305, 485
 Flandria 38, 61, 71, 89, 93, 94, 102, 115, 118–120, 133, 138, 159, 203, 271
 Florencja 159, 203
 Floryda 208, 211, 328
 Fontainebleau 443
 Forth 19, 20, 27, 82
 Francja 9, 27, 60, 64, 65, 69, 71, 73, 77, 80–82, 86, 88, 90, 92, 93, 97, 101, 102, 108, 109, 112, 116–123, 125, 126, 130–133, 135, 143, 144, 152–155, 158, 160, 165, 178, 185–187, 189, 196, 201, 210, 212, 214, 219, 231, 237–241, 244, 245, 268, 270, 271, 276, 281, 283, 285–289, 292, 296, 297, 303–305, 319, 324, 325, 327–333, 335, 336, 340, 349, 352, 356–358, 368, 387, 391, 393, 395, 403, 405, 415, 417, 427, 433–438, 443, 444, 452, 455–459, 463, 464, 471, 483, 485, 486, 494, 497, 506, 510, 517
 Fryzja 53

 Galia 17, 18, 24
 Gallipoli 438
 Gambia 494
 Gandawa 120, 336
 Gaskonia 116, 117, 119, 132–134
 Gaza 438
 Gdańsk 137, 203, 206, 275, 443, 523
 Genewa 196
 Genua 335
 Georgia 327
 Ghana 487
 Gibraltar 297, 327, 466, 494

- Glasgow 329, 366, 496
 Gloucester 22, 27, 108, 113, 118, 134, 136,
 177, 249, 344
 Gloucestershire 319
 Glyndebourne 479
 Godesburg 458
 Górny Śląsk 443, 523
 Gravelines 215
 Grecja 45, 343, 366, 393, 466, 467, 484,
 485
 Greenwich 309
 Grenlandia 238
 Gris Nez 9
 Guinegatte 178
 Guines 122
 Gujana Brytyjska 213, 244, 334, 335, 359,
 427, 495
 Gujenna 120
 Gwadelupa 244, 335
 Gwinea 207, 211

 Haidarabad 357
 Haiti 244
 Hajfa 438
 Hamburg 206
 Hampshire 26, 132
 Harrow 378, 380, 398
 Harwell 486
 Hastings 10, 60–62
 Hatfield 30, 31
 Hawana 305
 Helgoland 426
 Heytesbury 149
 Highlands (Szkocja Górna) 11, 186
 Hiszpania 10, 102, 135, 153, 155, 157,
 160, 179, 195, 196, 198, 200–202,
 204, 206, 210–212, 214–216, 237–
 242, 268, 270–273, 283, 288, 292,
 297, 303, 304, 305, 327, 328, 332, 333,
 357, 477, 494
 Holandia 138, 203, 235, 238–242, 244,
 245, 263, 267, 268, 270, 273, 283,
 285–288, 290–292, 296, 297, 303, 327,
 331, 332, 334, 335, 463, 483
 Holy Loch 489
 Honduras Brytyjski 357, 492
 Hongkong 355, 358, 469
 Hudson 244
 Hull 12, 134, 206
 Humber 27, 32, 53, 54, 56
 Huntingdon 233

 Indiana 365
 Indie 159, 160, 204, 207, 239, 267, 287,
 305, 306, 324, 327, 328, 331, 335,
 353, 356–358, 395, 396, 425, 427,
 448, 457, 466, 469, 470, 472, 482, 483
 – Wschodnie 238–240, 242–244, 287,
 305, 329, 332, 335, 357, 358, 392,
 395, 444, 461
 – Zachodnie 211, 214, 238, 240, 242,
 271, 274, 287, 296, 303–305
 Infanty 204
 Iona 30, 31
 Ipswich 72, 174, 180
 Irak 485, 488
 Iran 395, 485
 Irlandia 6, 9, 10, 14, 16, 20, 24, 25, 28,
 30, 45, 49–51, 81–84, 102, 133, 153–
 157, 188, 201, 210, 212, 214, 216,
 221, 222, 234, 238, 252, 253, 259,
 263–266, 269, 271, 283, 295–297,
 329, 336–339, 367, 368, 372–374,
 382, 390–392, 428, 430–432, 441,
 446–448, 475, 511, 515
 – Północna 116, 447, 448, 487, 499, 500,
 503, 506–511
 Islandia 134, 159, 507
 Italia zob. Włochy
 Izrael 497

 Jafa 438
 Jamajka 271, 274, 357, 490
 Jamestown 242
 Jangtsekiang 434
 Japonia 395, 434, 435, 439, 444, 445,
 450, 456, 457, 467, 469, 507
 Jarrow 44, 45, 51
 Jawa 244, 335
 Jerozolima 438
 Jerycho 438
 Jordania 487, 488
 Jugosławia 508
 Jutlandia 439

 Kadyks 212–214, 216

- Kalifornia 211, 276, 414
 Kalkuta 305, 306, 427
 Kamerun 444, 490
 Kanada 244, 297, 304, 305, 327, 353,
 357, 359, 391, 397, 444, 448, 461, 486
 — Dolna 359, 397
 — Górna 359, 397
 Kanał Sueski 377, 425, 426, 466, 486
 Kanton 395
 Karolina 243, 327
 Kaszmir 358
 Kaukaz 331, 394
 Kenia 8, 426, 466, 492, 509
 Kent 26–28, 32, 33, 36, 40, 48, 49,
 51, 52, 62, 64, 102, 127, 131, 133,
 137, 163, 184, 319
 Keswick 249
 Kimberley 427
 King's Lynn zob. Lynn
 Kodok 427
 Kolonia 173
 Kongo rz. 396, 473
 Konstantynopol 310, 356, 393, 425, 433,
 437
 Korbea 53
 Korea 434
 Koreańska Republika Ludowo-Demokra-
 tyczna 483
 Kornwalia 16, 22, 27, 49, 132, 133, 158,
 163, 184, 301, 309
 Kraj Przylądka 332, 334, 335, 359, 397,
 427
 Kreta 467
 Królestwo Neapolitańskie 332
 — Polskie 522
 — Sardyńskie 335
 Królewiec 418
 Krym 394
 Kuba 211, 305
 Kuwejt 428, 490
 Lagos 495
 La Manche Kanał 215, 464, 492, 510
 Lancashire 337, 375, 383
 Lancaster 169, 224
 Langport 258
 Laponia 204
 La Rochelle 241
 Leeds 283, 301, 329, 375, 402, 441, 496
 Le Havre 210
 Leicester 258
 Leinster 83
 Lewant zob. Bliski Wschód
 Lewes 98
 Lexington 326
 Libia 467
 Lichfield 111
 Limpopo 426, 427
 Lincoln 22, 78, 102, 104, 110–112, 137,
 172, 249
 Lincolnshire 56, 70, 102
 Lindisfarne 45, 51
 Lindsey 27, 30, 31
 Liverpool 318, 319, 351, 375, 379, 386,
 402, 409, 496
 Lizbona 268
 Loara 143
 Locarno 450, 456
 Londonderry 500, 503
 Londyn 12, 22, 23, 27, 30, 32, 36, 37,
 49, 51, 52, 61, 65, 71–73, 78, 91, 94,
 95, 98, 102, 109, 111, 120, 127, 131,
 132, 134–137, 141, 145, 151, 153, 156,
 167, 169, 173, 176, 193, 198, 201,
 203, 206–209, 214, 219–221, 223,
 224, 226, 237, 240, 245, 247, 249, 254,
 255, 260–263, 267, 272, 278–286,
 292, 295, 301, 307, 309, 313, 318, 319,
 326, 328, 332, 338, 339, 342, 345–
 348, 352, 355–357, 365, 375, 376,
 379, 380, 383, 386–388, 399, 402,
 404, 409, 414, 417, 420, 421, 433,
 435, 442, 448, 450, 456, 459, 464,
 465, 467, 476, 482, 484, 485, 487, 488,
 490–493, 495–497, 499–503, 506,
 508–510
 Long Island 243
 Lorne 82
 Lotaryngia 437
 Lothian 82
 Lowlands (Szkocja Nizinna) 11, 186
 Luanda 396
 Lublin 8, 522
 Luizjana 335
 Luksemburg 463, 483
 Lyme Regis zob. Lynn

- Lyming 46
 Lynn (King's Lynn, Lyme Regis) 133, 135, 206
 Madras 305, 357
 Madryt 230, 240, 303
 Maidstone 127
 Maine 80, 90, 117
 Majsur 335, 357
 Malaje 469
 Malajzja zob. Federacja Malajzji
 Malawi 492, 493
 Malmesbury 77
 Malta 332, 335, 466, 506
 Małe Antyle 266, 332, 335, 340, 357, 359
 Manchester 283, 301, 318, 319, 329, 351, 365, 375, 386, 387, 402, 409, 479, 496
 Mandżuria 434
 Manila 305
 Marna 436
 Maroko 434
 Marston Hill 258
 Marsylia 14
 Martynika 244, 335
 Maryland 243
 Maserfeld 31
 Massachusetts 326
 Meksyk 211, 395
 Mendips 102
 Mercja 27, 30–33, 48, 49, 51, 52, 56, 62, 63
 Mezopotamia 437, 438
 Middelburg 135
 Middlesex 27, 319
 Minorka 297, 305, 327, 328
 Moguncja 44
 Moluki 211, 239
 Mołdawia 393
 Monachium 452, 458, 459
 Monmouth 78
 Monte Bellos 484
 Montreuil 122
 Morze Bałtyckie zob. Bałtyk
 – Białe 204, 210, 393, 394
 – Czarne 393, 394
 – Egejskie 425
 – Irlandzkie 9
 – Karaibskie 243
 – Północne 13, 134, 138, 203, 215, 267, 436
 – Śródziemne 12, 13, 16, 38, 133, 138, 203, 207, 211, 267, 273, 303, 393, 425, 466, 467, 470
 Moskwa 160, 204, 211, 459, 467, 491, 492, 495, 500, 502, 505
 Mosul 438
 Munster 83, 188
 Murmańsk 443, 503
 Nadrenia 456
 Nagpur 396
 Nairobi 8
 Narwa 204
 Narwik 463
 Naseby 258
 Natal 359
 Nepal 358
 Newcastle 72, 102, 134, 141, 206
 New Harmony 365
 New Jersey 243
 New Lanark 344
 Newmarket 261
 Niasa zob. Malawi
 Nicea 395
 Niderlandy 133–135, 154, 159, 160, 167, 187, 201, 214, 215, 237, 238, 268, 273, 287, 297, 334
 Niemcy 30, 44, 45, 55, 81, 118, 134, 135, 160, 173, 177, 184, 196, 214, 219, 239, 272, 292, 297, 319, 387, 415–417, 424, 426, 433–437, 439–441, 443–446, 450, 451, 454–461, 463–467, 470, 471, 486, 488
 Niemiecka Republika Demokratyczna 507
 Nigeria 426, 489, 490, 495
 Nikozja 485
 Nil 332, 427
 Norfolk 40, 51, 102, 107, 133, 163, 184
 Normandia 38, 59, 60–62, 67–69, 76, 77, 80, 81, 90, 117, 133, 143, 470
 Northumberland 22, 82, 102
 Northumbria 27, 30–33, 43–45, 48, 49, 51, 52, 55, 57, 61–63, 82, 185
 Norwegia 11, 45, 59, 60, 135, 199, 463
 Norwich 23, 72, 78, 132, 165, 184, 209, 245, 249, 283, 319

- Nottingham 102, 165, 283, 337, 386, 488
 Nowa Anglia 242, 327, 336
 Nowa Francja zob. Kanada
 Nowa Fundlandia 208, 243, 305, 448
 Nowa Gwinea 426, 444
 Nowa Szkocja 160, 243, 297, 305
 Nowa Zelandia 358, 397, 444, 448, 485
 Nowe Niderlandy 244, 273
 Nowy Amsterdam zob. Nowy Jork
 Nowy Brunswik 243
 Nowy Jork 273, 287, 326, 327, 336
 Nysa Łużycka 490, 491

 Ocean Atlantycki zob. Atlantyck
 – Indyjski 210, 268, 469
 – Spokojny 210, 211, 335, 359, 467, 469
 Ockley 51
 Odra 490, 491
 Ohio 340
 Oksford 53, 72, 97, 98, 102–105, 125,
 147–151, 166–169, 173, 174, 180,
 212, 217–221, 224, 234, 255, 258,
 275, 279, 280, 291, 380, 397–399,
 402, 405, 409, 427, 442
 Oman 487
 Ontario 305
 Orania, republika 359, 397, 427, 428
 Orania, rzeka 359
 Orkady 11, 51
 Orlean 143
 Ottawa 509
 Ouse 134

 Pacyfik zob. Ocean Spokojny
 Pakistan 482, 485, 486
 Palatynat 239, 293
 Palestyna 332, 393, 438, 483
 Paryż 28, 103, 119, 143, 328, 330, 339,
 371, 376, 443, 463, 494, 505
 Pawia 77, 179
 Pekin 395, 497
 Pendżab 358, 396
 Pensylwania 243
 Persja 331, 355, 393, 435
 Perth 504
 Peru 211
 Pireneje 80
 Pireus 393

 Plymouth 132, 207, 242
 Poczdam 482
 Poitiers 122
 Poitou 80, 93, 94, 117
 Polska 7, 30, 164, 184, 193, 204, 206,
 270, 272, 283, 387, 388, 405, 443,
 446, 447, 457, 459, 460, 472, 473,
 491, 492, 494–496, 500–502, 512,
 517–522
 Połtawa 297
 Ponthieu 122
 Poole 133
 Portsmouth 464
 Portugalia 135, 206, 211, 238, 268, 271,
 333, 358
 Półwysep Apeniński 155, 214, 470
 – Arabski 438
 – Bałkański 470
 – Iberyjski 14, 61, 102, 115, 134
 – Indyjski 244
 – Jutlandzki 49
 – Pirenejski 214
 Praga 459
 Preston 263
 Prusy 304, 356, 357, 518
 Przełęcz Halfaya 466
 Putney 262

 Quebec 305, 359, 397

 Ramillies 297
 Rangun 470
 Reading 51, 402
 Ren 25, 437
 Republika Botswana (dawn. protektorat
 Beczuan) 496
 Republika Federalna Niemiec 488, 490,
 492, 494, 495, 499–502, 508, 510
 Republika Irlandzka 447, 483
 Republika Kamerun 490
 Republika Południowej Afryki 397, 448,
 489, 491, 510, 511
 Republika Zjednoczonych Prowincji Ni-
 derlandów zob. Niderlandy
 Rochester 46, 104
 Rievaulx 177
 Rodezja 492, 495, 498, 499, 509–511
 – Południowa 427, 490

- Północna 427, 492
- Rosja 204, 272, 297, 319, 327, 331, 332, 356, 357, 393–395, 415, 417, 433–438, 441–443, 457
- Rotterdam 166, 167, 169, 173
- Rugby 398
- Ryswick 296
- Rzeka Świętego Wawrzyńca 243, 297
- Rzym 16, 18, 20–25, 31, 33, 45, 51, 66, 81, 87, 90, 93, 96, 125, 172, 174, 175, 177, 179, 180, 182, 186, 195, 198, 200, 288, 310, 490
- Sabaudia 292, 395
- Saint-Germain 245
- Salisbury (Anglia) 15, 16, 64, 105, 110–112, 132, 136, 137, 151
- Salisbury (Rodezja) 506
- Saloniki 438
- Samoa 444
- San Domingo 335, 340
- Santa Cruz 244
- Saratoga 327
- Sedgemoor 290
- Senegal 305
- Sens 110
- Sekwana 55
- Sevenoaks 132
- Severn 27
- Sewastopol 394
- Sheffield 165, 329, 375, 402
- Sherbone 44
- Shropshire 102
- Sidi Barani 466
- Sierra Leone 489
- Silchester 23
- Sind 358
- Singapur 358, 469, 470, 487, 488
- Skagerrak 439
- Skalda 122
- Skandynawia 11, 38, 49, 83, 203, 204
- Sluys 122
- Smithfield 128
- Solway 20, 82
- Somali 426, 466, 467, 489
- Somerset 48, 319
- Southampton 26, 132–134, 136–138
- Southport 509
- St. Albans 24, 37, 107, 261
- Stany Zjednoczone (USA) 327, 328, 333, 335, 336, 340, 352, 354, 357, 359, 365, 369, 374, 387, 391, 397, 415–417, 424, 427, 439, 443–446, 450–453, 455–458, 460, 464, 467–469, 471, 476, 482, 484–487, 489–491, 494, 495, 498, 500, 508, 511, 515, 521
- Stirling 117
- Stockton 351
- Stonehenge 15, 16
- Stratclyde 82
- Stratford on Avon 224
- Sudan 355, 426, 427, 466, 486
- Sudety 458
- Suez 425, 426, 498
- Suffolk 51, 133, 163, 184
- Sund 268, 272
- Surrey 27, 40, 48, 49, 137, 319
- Sussex 26, 27, 40, 48, 49, 102, 133
- Sutton-Hoo 46
- Sycylia 81, 470
- Syjam 485
- Syria 355, 438
- Szanghaj 434, 497
- Szetlandy 11, 51
- Szkocja 6, 9–11, 16, 17, 19, 20, 24, 25, 28, 30, 46, 49, 50, 54, 55, 64, 80–83, 88, 90, 116–119, 135, 153, 154, 158, 185–189, 196–199, 201, 202, 210, 216, 221, 222, 227, 228, 236–238, 243, 253–255, 263, 264, 266, 269, 283, 290, 295, 296, 299, 310, 342, 352, 364, 368, 374, 382, 489, 504, 509, 510, 512, 515
- Sztokholm 489
- Szwecja 268, 270, 272, 287, 292, 297, 332, 415
- Środkowy Wschód 460, 466, 470
- Tajwan 505
- Tamiza 10, 26, 27, 51, 56, 209, 223, 286
- Tanganika 426, 490
- Tars 31, 43, 44
- Tees zob. Tyne
- Teneryfa 271

- Tetenhall 54
 Thérouanne 178
 Tobogo 335, 490
 Tobruk 466, 468
 Togo 444
 Toronto 359
 Touraine 80
 Tournai 178
 Trafalgar 332
 Transjordania 482
 Transwal 359, 425, 427, 428, 433
 Trinidad 213, 332, 490
 Tripolitania 468
 Tuluza 80
 Tunezja 470
 Tunis 470
 Turcja 331, 332, 355–357, 392, 393, 395, 425, 435, 437, 439, 482, 485
 Tweed 82
 Tybet 358
 Tyne 11, 20, 27, 56

 Uganda 426, 490
 Ulster (zob. też Irlandia Północna) 83, 338, 432
 Unia Południowej Afryki zob. Republika Południowej Afryki
 Urbino 171
 USA zob. Stany Zjednoczone
 Utrecht 297, 303

 Vaal 359
 Verulamium 19, 22, 24
 Vittoria 333

 Walia 9, 16, 19, 20, 22, 27, 28, 30, 32, 54, 64, 67, 80–82, 116, 158, 176, 283, 318, 351, 352, 371, 374, 375, 378, 382, 497, 509, 510, 512
 Wallingford 148
 Wareham 133
 Warmia 443
 Warszawa 508, 512
 Wash 26, 27
 Waszyngton 336, 445, 486, 502, 504
 Waterford 83
 Waterloo 335, 356, 365, 380
 Weihaiwei 427
 Wenecja 178
 Wenezuela 427
 Wessex 27, 32, 33, 38–40, 42, 44, 48, 49, 51–56, 58–60
 Westmorland 82
 Wexford 83
 Weymouth 133
 Whitby 30, 31
 Wietnam 494, 498, 507
 Wight 48, 263
 Wiltshire 16, 246, 319
 Windsor 111
 Winchester 23, 36, 37, 78, 102, 132, 136, 141, 166, 218, 398
 Wirginia 208, 212, 242, 266
 Wirtembergia 319
 Włochy 17, 30, 44, 61, 71, 77, 81, 96, 102, 115, 160, 165–167, 170, 171, 178, 179, 207, 219, 222, 297, 356, 384, 392, 415, 435, 438, 445, 456, 458, 466, 470, 517
 Wołoszczyna 393
 Worcester 74, 78, 184
 Wyspy Alandzkie 394
 – Bożego Narodzenia 487
 – Brytyjskie 9–12, 14, 16, 18, 24, 81, 116, 283, 319, 333, 415, 508
 – Kanaryjskie 271
 – Korzenne 273
 – Wielkanocne 490

 York hr. 11, 27, 134, 137, 337
 York m. 19, 22, 30, 37, 44, 51, 62, 69, 88, 102, 111, 112, 132, 134, 137, 141, 172, 174, 176, 209, 258, 283
 Yorkshire 56, 63, 69, 70, 102, 184, 375, 383
 Yorktown 327
 Ypres 436

 Zagłębie Saary 437
 Zambezi 396, 427
 Zambia 492
 Zanzibar 426, 492

Zatoka Fińska 49

— Hudson 305

— Perska 428, 438, 504

— Ryska 49

Zelandia 203

Zjednoczona Republika Arabska 497

Związek Południowej Afryki zob. Republika Południowej Afryki

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) 446, 450, 456–460, 467, 469–471, 482, 484, 488, 489, 491, 496, 497, 500, 503, 505, 509–511

SPIS ILUSTRACJI

	Str.
1. Stonehenge (zbiory autora)	15
2. Fragment Muru Hadriana (G. M. Trevelyan, <i>Illustrated History of England</i> , Londyn 1956, ryc. 7)	21
3. Srebrna brosza anglosaska z IX w. (tamże, ryc. 9)	24
4. Rzeźbiony irlandzki krzyż kamienny z początku X w. (tamże, ryc. 11)	47
5. Łądowanie Wilhelma I w Anglii. Fragment tkaniny z Bayeux z XI w. (tamże, ryc. 12)	63
6. Pieczęć Wilhelma I (<i>Who's Who in History</i> , t. I, wyd. W. O. Hassall, Oksford 1964, tabl. 5)	65
7. Kaplica Św. Jana z XI w. na zamku Tower w Londynie (fot. Ministry of Works, AN 8)	78
8. Scena zabójstwa Thomasa Becketa; ryc. w: <i>Codex Psalmodum Membranceus</i> , British Museum w Londynie (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 17)	89
9. Pieczęć Ryszarda I z 1199 r. (A. L. Poole, <i>Medieval England</i> , t. I, Oksford 1958, tabl. 49)	91
10. Merton College w Oksfordzie (Poole, <i>op. cit.</i> , t. II, tabl. 83b)	105
11. Mapka Anglii M. Parisa z połowy XIII w. (tamże, t. II, tabl. 130)	106
12. Klasztor Castle Acre w Norfolk (A. Clapham, <i>Romanesque Architecture in England</i> , Londyn 1950, tabl. 14)	107
13. Katedra w Canterbury (<i>Propyläen-Kunstgeschichte</i> , t. VII, tabl. IX)	108
14. Opactwo Westminster w Londynie (Gabinet Grafiki Ossolineum, sygn. 16769)	109
15. Katedra w Lincoln (<i>Encyklopedia of World Art</i> , t. VI, Nowy Jork 1958, tabl. 425)	110
16. Katedra w Salisbury (tamże, tabl. 426)	111
17. Nagrobek Edwarda II w katedrze w Gloucester (Poole, <i>op. cit.</i> , t. II, tabl. 85)	118
18. Edward III. Fragment nagrobka w Opactwie Westminster w Londynie (T. K. Derry, C. H. C. Blount, T. L. Jarman, <i>Great Britain</i> , Oksford 1962, tabl. 13)	120
19. Pieczęć Edwarda III (<i>Who's Who in History</i> , t. I, tabl. 16)	121
20. Śmierć Wata Tylera w 1381 r. według kroniki Froissarta (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 26)	129
21. Cambridge. Kaplica King's College (<i>Propyläen-Kunstgeschichte</i> , t. VII, s. 284)	149

22. Dziedziniec kolegium w Eton z XV w. (Derry, Blount, Jarman, <i>op. cit.</i> , tabl. 15)	150
23. Londyn w XV w. Na pierwszym planie zamek Tower (rkp. Roy 16, fol. 2 z British Museum)	151
24. Henryk VII (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 39)	154
25. John Colet. Rysunek Holbeina (<i>Who's Who in History</i> , t. II, wyd. C. R. N. Routh, Oksford 1966, tabl. 6)	167
26. Thomas More. Rysunek Holbeina (tamże, tabl. 9)	169
27. Pałac Hampton Court z XVI w. (reprodukcja Ministry of Works, 24 N)	170
28. Thomas Cranmer. Portret G. Flicciusa (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 45)	181
29. Elżbieta I (<i>Who's Who in History</i> , t. II, tabl. 17)	190
30. Królowa Elżbieta I w Parlamencie. Ilustracja z dzieła R. Glovera pt. <i>Nobilitas politica et civilis</i> , 1608 r. (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 55)	192
31. Francis Walsingham (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 57)	194
32. Maria Stuart (National Portrait Gallery w Londynie)	197
33. Fragment Londynu z ok. 1600 r. (R. Smith, <i>The Pictorial History of the City of London</i> , Londyn (b. d.), s. 7)	209
34. Francis Drake (<i>Who's Who in History</i> , t. II, tabl. 25)	212
35. Walter Raleigh. Miniatura Hilliarda (tamże, tabl. 31)	213
36. Karta tytułowa pierwszego wydania dzieł Szekspira in folio z 1623 r. (<i>A Summary Guide to the Exhibition Galleries of the British Museum</i> , Londyn 1956, s. 32)	225
37. Jakub I. Obraz Simona de Passe (F. I. Fripp, <i>Shakespeare. Man and Artist</i> , Londyn 1964, obok s. 585)	228
38. Francis Bacon. Obraz van Somera (<i>Who's Who in History</i> , t. III, wyd. C. P. Hill, Oksford 1965, tabl. 1)	230
39. Karol I. Obraz van Dycka (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 65)	232
40. Egzekucja Strafforda na tle zamku Tower. Sztych W. Hollera (tamże, ryc. 69)	252
41. John Pym. Sztych J. Glovera (<i>Who's Who in History</i> , t. III, tabl. 6)	253
42. Oliver Cromwell. Miniatura S. Coopera (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 71)	256
43. Izaak Newton. Obraz G. Knellera (tamże, ryc. 87)	279
44. Karol II. Miniatura S. Coopera (tamże, ryc. 81)	284
45. Robert Walpole (<i>Encyclopaedia Britannica</i> , t. VIII, Londyn 1958, tabl. III)	299
46. William Pitt Starszy (tamże)	305
47. Robert Clive. Obraz N. Dance'a (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 99)	306
48. Jerzy III. Obraz Zoffany'ego (tamże, ryc. 107)	321
49. John Wilkes. Rysunek Hogartha (tamże, ryc. 104)	322
50. William Pitt Młodszy (<i>Encyclopaedia Britannica</i> , t. VIII, tabl. III)	323
51. Ks. Wellington. Obraz Goyi (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 118)	334
52. British Museum w Londynie (fot. British Museum)	346
53. Robert Peel (<i>Encyclopaedia Britannica</i> , t. VIII, tabl. III)	366
54. B. Disraeli, hr. Beaconsfield. Obraz J. E. Millaisa (National Portrait Gallery w Londynie)	384
55. W. E. Gladstone (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 145)	388
56. Królowa Wiktorja. Obraz H. Angelisa (tamże, ryc. 150)	394
57. Uniwersytet w Londynie. Senate House (zbiory autora)	399
58. Joseph Chamberlain (<i>Encyclopaedia Britannica</i> , t. VIII, tabl. III)	401

59. Parlament. Litografia T. Pickena (Trevelyan, <i>op. cit.</i> , ryc. 134)	410
60. Anthony Eden (<i>Encyclopaedia Britannica</i> , t. VIII, tabl. III)	455
61. Winston Churchill (tamże)	458
62. T. S. Eliot (H. Kenner, <i>The Invisible Poet: T. S. Eliot</i> , Londyn 1960)	477

SPIS MAP

	Str.
1. Anglosaska Heptarchia (wg: W. McElwee, <i>The Yourself History of England</i> , Londyn 1960, s. 25)	29
2. Anglia, Szkocja i Irlandia w czasach najazdów wikingów (wg: G. M. Trevelyan, <i>Historia Anglii</i> , Warszawa 1963, mapa 7)	50
3. Rozmieszczenie i wydajność sukiennictwa angielskiego pod koniec XIV wieku (wg: <i>An Historical Geography of England before A. D. 1800</i> , wyd. H. C. Darby, Cambridge 1951, s. 250)	139
4. Schematyczna gospodarcza mapa Anglii w XVI i pierwszej połowie XVII w. (wg: <i>Historia powszechna</i> , t. IV, Warszawa 1967, s. 360)	205
5. Angielska rewolucja burżuazyjna XVII wieku (wg: <i>Historia powszechna</i> , t. I, 1640—1789, pod red. B. F. Porszniewa i in., Warszawa 1954, mapa 1)	257
6. Gęstość zaludnienia Anglii w 1700 r. (wg: P. Mantoux, <i>Rewolucja przemysłowa w XVIII wieku</i> , Warszawa 1957, s. 320)	316
7. Gęstość zaludnienia Anglii w 1801 r. (wg: tamże, s. 322)	317
8. Imperium Brytyjskie w 1914 r.	429